

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Võrdleva õigusteaduse õppetool

Kristel Vall

ÕIGUSABI SAAMISE VÕIMALUSTEST TÄNASES EESTIS

Bakalaureusetöö

Juhendaja

dr iur Silvia Kaugia

Tartu

2013

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Õigusabi ja selle liigid.....	6
1.1. Õigusabi saamine kui põhiõigus.....	6
1.2. Õigusabi liigid.....	9
1.2.1. Tasuta õigusabi.....	9
1.2.2. Tasuline õigusabi.....	13
1.2.3. Riigi õigusabi.....	14
1.2.4. Rahvusvaheline õigusabi.....	16
2. Õigusabi saamisest Eesti elanike hinnangul.....	18
2.1. Uuringu eesmärk, meetod ja valim.....	18
2.2. Uuringu tulemused.....	20
Kokkuvõte.....	40
Legal aid opportunities in today's Estonia. Abstract.....	44
Kirjanduse loetelu.....	47
Kasutatud normatiivmaterjal.....	50
Kasutatud kohtulahendid.....	50
Muud allikad.....	51
Lisad.....	52
Lisa 1. Küsimustik vastuste kokkuvõttega.....	52

Sissejuhatus

Õigusabi kasutamine on tänapäeva keerulistes oludes muutunud järjest olulisemaks, ilma milleta võib olla raske hakkama saada. Ka igapäevastes küsimustes võib vaja minna juriidilist lähenemist asjale. Õigusabi saamine aga ei pruugi alati olla nii lihtne kui esmalt võiks näida. Arvestades Eesti keskmist palgataset võib endale õigusabi lubamist pidada luksuseks, mistõttu väga paljudele jääb see täna siiski selle kõrget hinda arvestades kättesaamatuks võimaluseks.

Õigusemõistmine võib olla kuitahes aus ja õiglane, kuid kui sellele puudub tõhus juurdepääs, jäävad isikute õigused siiski kaitseta.¹ Kohtumenetlused on sageli keerukad, aeganõudvad ja kulukad ning eraisikud, eriti majanduslikult või sotsiaalselt nõrgemal positsioonil olevad inimesed kogevad tõsiselt raskusi oma õiguste kasutamisel. Tõhus riigi õigusabi ja õigusnõustamine võib aga oluliselt aidata selliste takistuste kõrvaldamisel.²

Õigusabi peaks olema kättesaadav igaühele, kel selle järele vajadus tekib. Riigil on selle tagamisel üsna suur roll, sest juba Eesti Vabariigi Põhiseadus (edaspidi PS) annab kõigile õiguse pöörduda kohtusse oma õiguste ja vabaduste kaitseks.³ See on globaalselt tunnustatud õigus, ilma milleta õigusriik eksisteerida ei saa. Kohtusse pöördumise õigus peab olema tegelikkuses rakendatav ja tõhusalt toimiv ning mitte eksisteerima vaid teoorias. Õiguskaitse, kohtusse pöördumise õigus ja õigus õiglasele menetlusele on majandussurutise ajal tänasel päeval muutunud üheks võtmeküsimuseks.⁴

On leitud, et vaesuses elamine kaugendab inimest ühiskonnast – nii otsustusprotsessidest kui ka ühiskonnas toodetavatest ja jagatavatest hüvedest, süvendades ühiskonna killustatust ning ohustades sotsiaalset sidusust. Jäädes aga eemale ühiskonnas pakutavatest võimalustest, on ka toimetulekuraskustega inimestel ja nende peredel vähem infot oma olukorra parandamise võimaluste kohta ja vähem usaldust ümberringi toimuva suhtes.⁵

¹ M. Rask. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2011. aasta kevadistungjärgul, lk 7. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1114/1_Riigikohtu%20esimehe%20ettekanne%20riigikogule_09.pdf (16.03.2013).

² Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on measures facilitating access to justice (Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1981 at its 68th Session), lk 1. Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=599788&SecMode=1&DocId=671776&Usage=2> (16.03.2013).

³ Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.

⁴ J. Laffranque. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? – Juridica I/2013, lk 37-38.

⁵ D. Kutsar, A. Trumm. Vaesuse mõjud ja toimetulek vaesusega. – Vaesus Eestis. Kogumik. Statistikaamet,

Läbi aastate on nenditud, et materiaalselt vähemkindlustatud elanikud kogevad suuremaid raskusi endale abi leidmisel. Näiteks 2002. aastal korraldati Inimõiguste Instituudi poolt teavitusprojekt „Inimõiguste kaitse ja õpetamine“, mille käigus toimus ümarlaud, kus samuti toodi välja, et õigusabi kättesaadavus ei ole Eestis aastatega paranenud ning riigi kohustused ei piirdu vaid seaduste loomisega vaid info tuleb reaalselt ka inimesteni viia.⁶

Justiitsministeerium on küll asunud toetama erinevate projektide kaudu õigusabiteenuse osutamist, kuid sellest võib jääda väheseks, kui informatsioon ei jõua nendeni, kes seda tegelikult vajaksid.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, kuivõrd on inimesed Eestis teadlikud õigusabi saamise võimalustest. Kui õigusabi pole piisavalt kättesaadav, võib see tähendada inimeste jaoks lahendamata jäävaid probleeme: selleks, et õigusi saaks realiseerida, on vajalik, et õiguste kaitseks pakutavatest võimalustest ka teataks. Teema on päevakohane, sest ilma asjatundliku õigusabita võivad inimeste õigused ja huvid jääda tagamata. Piisav informeeritus annab inimestele lisaks vajaliku kindlustunde.

Töö hüpoteesiks on väide, et Eesti inimeste teadmised tasuta õigusabi saamise võimalustest on vähesed.

Töö koosneb kahest peatükist. Töö esimeses peatükis võetakse vaatluse alla küsimus, kuidas on õigusabi saamine seotud põhiõigustega, sest riigil on põhiseadusest tulenev kohustus võimaldada õigusabi teenuse saamist ka siis, kui inimesel endal selleks rahalised võimalused puuduvad. Lisaks käsitletakse üldiselt, millisel kujul on võimalik Eestis hetkel saada õigusabi.

Rääkides õigusabist tuleb eristada, kas tegemist on õigusabi kui teenusega või riigi poolt antava õigusabiga erinevates menetlusstaadiumites. Töö teoreetilises osas on puudutatud nii ühte kui teist, sest kokkuvõttes on inimese jaoks oma õiguste kaitsmisel tähtsad mõlemad. Rõhk on asetatud siiski õigusabiteenuse kättesaadavusele, sest oma huvide tagamisel on esmane õigusnõustamine kõige alus. Töös väljatoodud õigusabiteenuste osutajate loetelu ei ole kindlasti ammendav, erinevaid organisatsioone, kes Eestis õigusabi pakuvad on päris palju, seega on peatutud esmajoones neil, kes pakuvad juriidilist nõu riigi, Advokatuuri või Juristide

Tallinn 2010, lk 136.

⁶ Teavitusprojekt „Inimõiguste kaitse ja õpetamine“ Lõppraport. Inimõiguste Instituut. Hill & Knowlton. Detsember 2002. Arvutivõrgus: <http://www.eihr.ee/wp/wp-content/uploads/2012/06/lopprawort.pdf>, lk 20 (03.05.2013).

Liidu toel.

Töö teises peatükis analüüsitakse antud töö raames läbiviidud empiirilise uuringu tulemusi eesmärgiga selgitada, milline on inimeste üldine teadlikkus õigusabi – eelkõige tasuta õigusabi saamise võimalustest. Töös on kasutatud kvantitatiivset uurimismeetodit, mis kätkeb endas ankeetküsitlust juhuslikult valitud respondentide seas. Küsitlusele vastas 107 inimest, kes andsid vastuse kahekümne kuuele küsimusele. Uuring viidi läbi ajavahemikul 31. märts – 15. aprill 2013. aastal. Oluliseks oli leida, kuivõrd inimesed pakutavatest võimalustest teavad, kuidas informatsiooni otsivad ning milliseks hinnatakse oma võimalusi saada õigusabi. Lisaks uuritakse, mis on need põhjused, miks inimesed jätavad juriidilise abi küsimata ning millest sõltub nende arvates õigusabi saamine.

1. Õigusabi ja selle liigid

1.1. Õigusabi saamine kui põhiõigus

Selgesõnalist õigusabi mõistet seadusandlusest ei leia – käsitletud on küll riigi õigusabi ja advokaadi poolt osutatava õigusteenuse tähendust. Eesti keele seletav sõnaraamat näiteks ütleb, et õigusabi – see on õigusaalaste probleemide lahendamisel osutatav abi⁷. Õigusabi termin ongi mitmetähenduslik ning üldiselt võib siinkirjutaja arvates õigusabi mõiste jagada kaheks, millest esimene hõlmab kõike ja kõiki, mis puudutab õigusabi kui teenuse osutamist. Näiteks kuulub siia esmatasandi õigusnõustamine, kui on tekkinud vajadus oma õiguste väljaselgitamiseks ja kaitseks. Riigi õigusabi ja menetlusabi aga moodustaksid õigusabi termini teise käsitluse, mis puudutab vähemkindlustatud isikutele riigi kulul õigusabi saamise võimaldamist erinevates menetlusstaadiumites. Laias laastus võib aga õigusabi jagada tasuliseks ja tasuta teenuseks.

PS §15 lg 1 sätestab, et igaühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Säte hõlmab kõik menetlustapid, seega nii juurdepääsu kohtule, kohtumenetluse ja kohtuotsuse kui ka selle täitmise. See on üldine kohtutee garantii. Iga subjektiivset õigust peab olema võimalik realiseerida kohtus tõhusas ja ausas menetluses mõistliku aja jooksul.⁸

Õigus saada õigusabi on sätestatud ka Euroopa Inimõiguste Konventsiooni (edaspidi EIÕK) ja Euroopa Liidu (edaspidi EL) põhiõiguste hartaga. Õigus kohtulikule kaitsele on Euroopa õiguse üks olulisi põhimõtteid ja tähtis igas demokraatlikus ühiskonnas.⁹

EIÕK artikkel 6 lg 1 sätestab, et igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus.¹⁰ Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) on leidnud mitmetes lahendites, et vastavat õigust, mis on artiklis 6 sätestatud, on rikutud. EL põhiõiguste harta artikkel 47 sätestab õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Lõike 1 kohaselt on

⁷ M. Langemets jt. Eesti keele seletav sõnaraamat 6, 2.tr. Eesti Keele Instituut. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn: 2009.

⁸ M. Ernits. PõhisK §15/1.2. – E.J. Truuväli jt. (toim). Eesti Vabariigi Põhiseadus Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2008.

⁹ G. Gustavson. Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu 2010, lk 3. Arvutivõrgus:

http://www.riigikohus.ee/vfs/1054/G%20Gustavson_juurdepaas_oigusemoistmisele.pdf (23.02.2013).

¹⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II 1996, 11, 34; RT II 2010, 14, 54.

igaühel, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus. Lõike 2 järgi on igaühel õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus. Igaühel peab olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud. Lõige 3 sätestab tasuta õigusabi saamise õiguse isikule, kellel puuduvad piisavad vahendid selleks ning mis tagab talle võimaluse kohtusse pöörduda.¹¹

Selleks, et põhiõigus õiglasele kohtumenetlusele oleks kaitstud, peab olema tagatud ka igaühe õigus pöörduda oma õiguste kaitseks kohtu poole. Samas mõningane kitsendamine on vajalik eelkõige õiguskindluse ja kohtusüsteemi ülekoormamise vältimiseks, kuid need piirangud ei tohi olla ebaproportsionaalsed ja ülemäärased.¹² Ka EIK on viidanud oma lahendites, et see õigus ei ole absoluutne ning riik võib selleks meetmed ise valida, kuid need ei tohi olla sellised, mis piiraksid või vähendaksid põhiõigust kohtumenetlusele sellisel moel, et selle põhiõiguse enda olemus saab häiritud.¹³

Üldine kohtusse pöördumise õigus on ühteaegu nii põhiõigus kui ka üks õigusriigi keskne põhimõte, selle nurgakivi. Riiki ei muuda õigusriigiks ainuüksi seaduste olemasolu, mis määravad kindlaks avaliku võimu pädevuse ja volitused – selline riik on seadusriik. Õigusriigiks saab see alles siis, kui on olemas kohtud, mis otsustavad üksikjuhul õiguste ja vabaduste ulatuse ning avaliku võimu pädevuste ja volituste üle. Ilma kohtusse pöördumise õigusega on õigusriik mõeldamatu.¹⁴

Sellest tulenevalt on oluline, et õiguskord näeks ette võimaluse saada tasuta õigusabi, sest piisava tasuta õigusabi puudumisel rikub seadusandja üldist kohtutee garantiid tegevusetusega.¹⁵ Ühiskonnas on väga palju suhteid reguleeritud seadustega ning probleemide lahendamine vajab tihti seaduste tundmist ja neis orienteerumist. Uusi õigusnorme lisandub pidevalt ning seda mitte ainult siseriikliku tasandil. Inimesel, kel puudub õigusalane haridus, on iseseisvalt peaaegu võimatu leida oma küsimustele vastuseid vaid seaduste pinnalt.

Seda, kust läheb piir, kes ikkagi peaks saama riigi poolt õigusabi, kes mitte, on raske määratleda. Kindlasti ei tohi olla õigusabi saamise kriteeriumid sellised, mis panevad

¹¹ Euroopa Liit: Nice'leping, Euroopa Liidu Leping, Euroopa Ühenduse asutamisleping, Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Euroopa Liidu põhiõiguste harta, Tallinn. Eesti Õigustõlke Keskus 2002, lk 358.

¹² M. Ernits (viide 8), §15/2.4.

¹³ European Court of Human Rights, Kreuz v. Poland, 19.06.2001, 28249/95 p53-54.

¹⁴ M. Ernits (viide 8), §15/1.2.

¹⁵ Samas, §15/2.4.

inimesed loobuma oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumisest. Euroopa Nõukogu resolutsioonis nr (78) 8 õigusabi ja õigusnõustamise kohta on öeldud, et tasuta õigusabi ei peaks olema ainult heategevus puudustkannatavatele isikutele, vaid see on ühiskonna kui terviku kohustus. Siiski tuleb õigusabi andmisel arvestada isiku rahalisi võimalusi ja kohustusi ning ka võimalikke menetluskulusid. Lisaks peaks riik tagama vähekindlustatud isikutele juriidilise abi saamise küsimustes, mis võiksid mõjutada nende õigusi või huve.¹⁶

Vaesus on üks neist teguritest, mis võib jätta ilma inimõigustest, mis tegelikult peavad olema tagatud kõigile ühtemoodi. Inimõiguste konventsioon ei ole tõhus, kui majandus-, sotsiaalseid ja kultuurilisi õigusi ei ole võrdselt kaitstud.¹⁷ Üleüldine rahanduskriis mõjutab ka majanduslikke ja sotsiaalseid õigusi, tekitades riski, et teatud osa ühiskonnast langeb äärmuslikku vaesusse. Inimõiguste kaitse peab kajastuma ka riikide poliitikas. Pikas perspektiivis tuleb riigisisel tasandil ümber mõtestada riigi roll tervikuna, tagada inimõiguste kaitsmine ja rakendumine ning inimõiguste põhimõtted peaksid kindlasti saama riigisisese majanduspoliitika osaks.¹⁸ Statistikaameti andmetel elas 2011. aastal suhtelises vaesuses 17,5% Eesti elanikkonnast ehk umbes 232 600 inimest.¹⁹ Eelnevast tulenevalt on riigi kohustus tagada, et need põhiõigused oleksid realiseeritavad kõigi inimeste poolt, mitte ei oleks mõeldud vaid majanduslikult paremas olukorras olijatele. Alles põhiõiguste tagamisega saab riiki lugeda õigusriigiks.

Ühiskonnas valitsevad suhted on muutunud järjest keerukamaks ning nende suhete korrastamine vajab abi väljastpoolt. Eestis on olemas küll mitmeid tasuta õigusabi pakkujaid, kuid riigi õigusabi, mida praegu võimaldatakse vaid kohtumenetluses, võiks ja peaks laienema ka õigusnõustamisele, et spetsialisti abiga selgitada esmalt probleem, asja perspektiivikus ning püüda leida kohtuväline lahendus. Kui isiku rahalised võimalused on piiratud, oleks tal nii ikkagi võimalus pöörduda advokaadi poole kvaliteetse õigusabi saamiseks.²⁰

¹⁶ Council of Europe Committee of Ministers Resolution (78) 8 on legal aid and advice (Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 1978 at the 284th meeting of the Ministers' Deputies), lk 1; Arvutivõrgus:

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=596380&SecMode=1&DocId=662254&Usage=2> (26.03.2013).

¹⁷ Recommendation No. R (93)1 of the Committee of Ministers to Member States on effective access to the law and to justice for the very poor (Adopted by the Committee of Ministers on 8 January 1993 at the 484th meeting of the Ministers' Deputies), lk 1; Arvutivõrgus:

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=576067&SecMode=1&DocId=606818&Usage=2> (26.03.2013)

¹⁸ J. Laffranque (viide 4), lk 27-28.

¹⁹ Suhtelises vaesuses elas mullu iga kuues elanik. Statistikaamet. 19.12.2012 Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/64054> (26.04.2013).

²⁰ K. Voltenberg. Riigi õigusabi korraldamisest uutel alustel. Kokkuvõtted 2010. aastast. – R. Teeveer jt. (toim)

1.2. Õigusabi liigid

1.2.1. Tasuta õigusabi kui teenus

Enamasti on õigusabi saamine teenustele omaselt tasuline. Advokaadibüroode tunnitasad ei ole aga kõigile taskukohased, ja õigusbüroode omad samuti mitte, kuigi teadaolevalt on need küll esimestest madalamad. Siiski ei tähenda see, et kui rahalised võimalused puuduvad, siis polegi mingit õigusabi võimalik saada. Riigil on põhiseadusest tulenev kohustus võimaldada õigusabi teenuse saamist ka siis, kui inimesel selleks rahalised võimalused puuduvad. Tasuta õigusnõustamise teenust pakuvad inimestele mitmed erinevad organisatsioonid.

Esmatasandi õigusnõustamine vähekindlustatud inimestele on hetkel üks justiitsministeeriumi prioriteete, mis kajastub ka ministeeriumi eelarves. 2012. aastal oli tasuta õigusnõustamiseks eraldatud 85 000 eurot, mis jagatakse õigusabi pakkuvate MTÜ-de vahel. Sellest summast suurim osa ehk 40 000 eurot on mõeldud n-ö isiklikuks näost-näku õigusnõustamise korraldamiseks.²¹ 2013. aastal on tasuta nõustamiseks kuuluvat summat suurendatud üle 30% kuni 110 000 euron, sest vajadus selle järele on väga suur: 2012. aastal kasutas sellist võimalust saada abi üle 3045 inimese.²² Eelpool mainitud summa jaotatakse konkursi korras erinevate MTÜ-de vahel: 110 000 eurost 40 000 on mõeldud erivajadustega või töökeskkonna tõttu püsiva tervisekahjustuse saanud isikute õigusnõustamisele ning 70 000 muudele füüsilistele isikutele õigusabi osutamiseks (sh veebikeskkonna www.juristaitab.ee haldamiseks).²³

Tasuta õigusabiportaal www.juristaitab.ee loodi 2011. aasta algul Justiitsministeeriumi ja Juristide Liidu koostöös. Selle portaali eesmärgiks on aidata inimestel leida vastuseid igapäevaelus ette tulevatele õiguslikele küsimustele. Kuna väga palju inimesi kasutab igapäevaselt arvutit, siis on selline info saamise ja küsimuste esitamise võimalus kättesaadavaks tehtud laiale ringile. Eesti Juristide Liit on tasuta õigusabi andnud juba üle kümne aasta ning nende kogemus on näidanud, et inimesed vajavad rohkem teavet nii õigussüsteemi kohta üldiselt kui ka vastuseid konkreetsetele küsimustele, ning seda pakuvadki

Kohtute aastaraamat 2010. Tallinn, lk 46.

²¹ P. Talv. Tasuta õiguslase nõustamise pakkujad on selgunud. Justiitsministeerium 14.03.2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/56477> (24.03.2013)

²² K. Lutter. 2013.aastal pakub riigi tellimusel tasuta õigusnõustamist SA Õigusteenuste büroo. Justiitsministeerium. 30.04.2013. Arvutivõrgus: : <http://www.just.ee/58291> (04.05.2013).

²³ Justiitsministri käskkiri. Tallinn: 09.01.2013 nr 4. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57825/2013.+aastal+%F5igusabi+andmiseks+toetus+taotlemine.pdf> (24.03.2013).

erinevate valdkondade õiguseksperdid vastava portaali kaudu.²⁴ Vähem kui poole aastaga külastati seda portaali enam kui 260 000 korral ning vastuseid anti ligi viiesajale konkreetset esitatud küsimusele.²⁵ 2012. aastal osutas www.juristaitab.ee keskkonnas õigusabi SA Õigusteenuste büroo ning jätkab seda ka 2013. aastal.²⁶

Justiitsministeerium on toetanud ka perega seotud küsimustes õigusnõu andmist www.perekool.ee foorumis, mida korraldab MTÜ Eesti Ämmaemandate Ühing.²⁷ Lisaks otsustas justiitsministeerium rahuldada ka MTÜ Eesti Kutsehaigete Liidu taotluse õiguslaste koolitus- ja nõustamispäevade korraldamiseks kutsehaigetele ning need toimuvad Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Rakveres. Selleks, et ka puudega inimesed saaksid oma juriidilistele küsimustele vastused, on Eesti Kurtide Liit koos Eesti Puuetega Inimeste Kojaga asunud otsekohtumistel nõustamist pakkuma ka Tartu, Pärnu, Jõhvi, Rakvere ja Narva keskustes. Seal aidatakse juriidilistes küsimustes kõiki puuetega inimesi. Tasuta näost näkku õigusnõustamist pakub 2013. aastal ka SA Õigusteenuste büroo Tallinnas, Tartus, Jõhvis ja Rakveres.²⁸

Juristide Liit jätkab ka sel aastal 2012. aastal populaarseks osutunud õigusabiprojektiga „Õigusapteek“²⁹, kus inimestel on võimalus saada tasuta nõustamist. See on samuti organiseeritud Juristide Liidu poolt koostöös Justiitsministeeriumiga.³⁰ Näiteks aastal 2012 sai Õigusapteegi kaudu nõustamist ligikaudu 1300 inimest.³¹

Selliseid tasuta õigusabi andmise projekte on Eestis veel teisigi, näiteks MTÜ Eesti Lastekaitse Liit koostöös Eesti Advokatuuriga pakuvad alates 2010. aastast Tartus ja Tallinnas abivajajatele tasuta nõu pereõiguse vallas.³² Sellesama projekti raames on alustatud ka Hiiumaa perele tasuta õigusnõustamist ning seda juba Skype'i vahendusel.³³

²⁴ V. Laur. Uues portaalis saab tasuta õigusnõu. Justiitsministeerium 28.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/53221>. (24.03.2013).

²⁵ P. Talv. Tasuta õigusabiportaali juristaitab.ee on külastatud juba üle veerand miljoni korra. Justiitsministeerium 19.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/54348> (24.03.2013).

²⁶ K. Lutter (viide 22).

²⁷ P. Talv. Tasuta õiguslaste nõustamise pakkujad on selgunud. Justiitsministeerium 14.03.2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/56477> (24.03.2013).

²⁸ K. Lutter (viide 22).

²⁹ Eesti Juristide Liit. Pressiteade: Õigusapteek jätkab tasuta õigusabi andmist Tallinnas ja Tartus. Arvutivõrgus: <http://www.juristideliit.ee/uus/index.php?page=625> (24.03.2013).

³⁰ M. Filippov. Täna tööd alustanud õigusapteegi ukse taga lookles järjekord. Postimees 03.04.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/796494/tana-tood-alustanud-ogiusapteegi-ukse-taga-lookles-jarjekord/> (24.03.2012).

³¹ K. Lutter. Märtsist septembrini on tasuta õigusnõustamist kasutanud rohkem kui 2000 inimest. Justiitsministeerium. 02.10.2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57305> (24.03.2013).

³² Jätkub projekt "Hea nõu lastega perele". Lastekaitseliit. 01.12.2011. Arvutivõrgus: <http://www.lastekaitseliit.ee/2011/12/jatkub-projekt-%E2%80%9EHea-nou-lastega-perele%E2%80%9C/> (25.03.2013).

³³ Perele tasuta õigusnõustamine jõuab Skype'i teel Hiiumaale. Lastekaitseliit. Arvutivõrgus:

Tartu Ülikooli Kliinikumi naistenõuandlas saab konsulteerida juristiga juriidilistes küsimustes, mis on seotud raseduse, sünnituse või haigusega.³⁴

Tartu ja Tallinna õigusteaduskondade üliõpilased annavad periooditi tasuta õigusabi juba mitmeid aastaid. Teenust pakuvad bakalaureuse viimase aasta üliõpilased ja magistrandid juhendaja järelvalve all. Büroode lahtiolekuaegu on järjest pikendatud, kuid siiski on nõudlus tasuta õigusabi järele suur.³⁵ Populaarsuse taga võibki olla see, et nõustatakse kõiki, kes soovi avaldavad, mingeid konkreetseid kriteeriume, millele abivajaja peaks vastama, pole. Samuti pole õigusabi andmine piiratud valdkonnaspetsiifiliselt. Lisaks on see väga hea kogemus üliõpilastele endile, kes saavad õpitud teadmisi kasutada reaalsete olukordade lahendamisel.

Eesti Pensionäride Ühenduste Liit korraldab tasuta õigusabi andmist pensionäridele Pärnus, Tallinnas, Põlvas, Keilas ja Rakveres.³⁶ Selliseid tasuta õigusabi saamise võimalusi on pensionäridele loodud ka mitmetes teistes linnades. Tartus näiteks pakub pensionäridele juriidilist nõustamisteenust näiteks Tartu Linna Pensionäride organisatsioon "Kodukotus".³⁷

Kui varem olid maakonnakeskuste juures tasuta õigusabipunktid, siis "masu" tulekul nende rahastamine lõpetati.³⁸ Sellele vaatamata on suutnud mõned linnad korraldada oma vähemkindlustatud linnakodanikele tasuta õigusabi andmise teatud küsimustes. Rakveres (Rakvere Linnavalitsus koostöös SA Õigusteenuste Bürooga) saavad lasterikkad ja noored pered, mittetöötavad puudega inimesed, pensionärid, töötud ning isikud, kelle sissetulek ühe pere liikme kohta jääb alla Eesti Vabariigi kehtiva miinimumpalga, tasuta õigusnõu paljudes õigusvaldkondades.³⁹ Võlanõustamisteenust pakutakse oma linna- või vallakodanikele rohkem, näiteks on selline võimalus olemas Tartus, Põlvas, Narvas, Elvas⁴⁰ ning veel mitmel pool mujalgi. Enamasti on see aga sotsiaalabina pakutav teenus ja selle saamiseks tuleb

<http://www.lastekaitseliit.ee/2013/02/perede-tasuta-oigusnoustamine-jouab-skype%E2%80%99i-teel-hiiumaale/> (25.03.2013)

³⁴ Juristi nõuanne. Tartu Ülikooli Kliinikum/ Naistekliinik. Arvutivõrgus: <http://www.kliinikum.ee/naistekliinik/juristi-nouanne> (26.03.2013)

³⁵ M. Pau. Tudengite tasuta õigusbüroo püsib hinnas. Tartu Postimees 02.11.2011. Arvutivõrgus: <http://www.tartupostimees.ee/620022/tudengite-tasuta-oigusburoo-pusib-hinnas/>, (26.03.2013)

³⁶ Eesti Pensionäride Ühenduste Liit. Arvutivõrgus: <http://www.eakad.ee/tasuta-oigusabi/> (26.03.2013)

³⁷ Tartu Linna Pensionäride Organisatsioon. Arvutivõrgus: <http://www.hot.ee/kkotus/index.html> (26.03.2013)

³⁸ K. Ibrus. Masu on jätnud inimesed õigusabita. – Eesti Päevaleht 25.11.2011.

³⁹ Rakvere linn. Arvutivõrgus: <http://rakvere.kovtp.ee/et/tasuta-oigusabi> (26.03.2013)

⁴⁰ Tartu, Põlva, Elva, Narva linn. Arvutivõrgus: https://www.tartu.ee/?lang_id=1&menu_id=2&page_id=4381; <http://www.polva.ee/sotsiaalteenused>; <http://elva.kovtp.ee/et/volanoustamine1> http://www.narva.ee/ee/linnakodanikule/linnavalitsus,_ametid,_osakonnad,_teenistused/sotsiaalabiamet/page:2488.; (25.03.2013)

pöörduda sotsiaalosakonda. Siiski pole valdavalt sellise teenuse jaoks raha KOV eelarves ette nähtud.

Lisaks eelnevatele võimalustele pakuvad konkreetsetes valdkondades õigusabi ka riigiametid. Tuntumad neist on tõenäoliselt kohtuvälise menetlusega tegelevad Tööinspeksioon ja Tarbijakaitseamet.

Tööinspeksioonil on olemas juristi üldine infotelefon, kust saab abi töölepingut, töö- ja puhkeaega, puhkust, palka ja töökeskkonna ohutust, samuti kollektiivseid töösuhteid puudutavates küsimustes. Tööinspeksioon on jaotatud veel eraldi Põhja, Lõuna, Ida ja Lääne inspeksiooniks, kus toimub igapäevaselt kodanike vastuvõtt ja tasuta nõustamine. Tööinspeksiooni alla kuulub Töövaidluskomisjon, mis individuaalse töövaidluse lahendamise seaduse (edaspidi ITVS) §10 lõike 1 järgi on kohtueelne sõltumatu individuaalseid töövaidlusi lahendav töövaidlusorgan, kes juhindub Eestile kohustuslikest välislepingutest, seadustest, haldusaktidest ja muudest töösuhteid reguleerivatest eeskirjadest, samuti kollektiiv- ja töölepingutest. Sama seaduse § 2 järgi on töövaidlus töölepingu alusel tekkinud tööandja ja töötaja vaheline eraõiguslik vaidlus. Töövaidluskomisjoni pöördumine on ITVS §9 lg-st 1 tulenevalt riigilõivuvaba.⁴¹ Näiteks 2011. aastal esitati Tööinspeksiooni töövaidluskomisjonidele kokku 2909 avaldust, 24 protsendipunkti võrra oli neid rohkem 2010. aastal.⁴²

Tarbijakaitseamet teostab tarbijate huvide ja õiguste kaitset ning põhifunktsiooniks on tarbija kaebuste lahendamine. Ametil on olemas nii infotelefon kui ka vastuvõtuajad abivajajate otsenõustamiseks. Kui kaupleja ja tarbija kokkulepet ei saavuta, võib tarbija pöörduda Tarbijakaitseameti kaudu Tarbijakaebuste Komisjoni, kus kaebuse menetlemine on tarbijakaitseaduse § 25 lg 1 järgi pooltele tasuta.⁴³ Tarbijakaitseameti juurde on loodud ka EL tarbija nõustamiskeskus www.consumer.ee, mis aitab tarbijaid piiriüleste vaidluste korral ning ka sealne nõustamine on inimesele tasuta.

⁴¹ Individuaalse töövaidluse lahendamise seadus – RT I 1996, 3, 57; RT I, 30.06.2011, 5.

⁴² Eelmisel aastal vähenes töövaidluste arv tänu majandusedule. Tööinspeksioon. 06.02.2012.

Arvutivõrgus: http://www.ti.ee/index.php?article_id=2064&page=54&action=article& (27.03.2013).

⁴³ Tarbijakaitseadus – RT I 2004, 13, 86; RT I 2007, 56, 375.

1.2.2. Tasuline õigusabi

Õigusabi andmine on advokaadi- ja õigusabibüroode klassikaline kutsetegevus. Eestis võib advokaadi kutsenimetuse all õigusteenust osutada üksnes Eesti Advokatuuri liige, kui advokatuuriseadus teisiti ette ei näe. Advokatuuriseaduse § 40 lõige 1 sätestab õigusteenuse mõiste, mille järgi on see kutsetegevusena õigusnõustamine, isiku esindamine või kaitsmine kohtus, kohtueelses menetluses või mujal ning isikule dokumendi koostamine ja tema huvides muu õigustoimingu tegemine.⁴⁴ Advokaate, kelle poole saab oma juriidiliste küsimustega pöörduda, on Eestis üle kaheksasaja.⁴⁵ Kuid vaatamata sellele üsna suurele arvule, ei ole Eestis kõik piirkonnad advokaaditeenusega võrdselt kaetud.

Õigusbüroodest ja õigusabi andvatest juristidest täit ülevaadet pole, sest nende tegevuse üle ei toimu sellist järelvalvet võrreldes advokaatide kutsetegevusega, mis on rangelt reglementeeritud. Erinevad infokataloogid internetis⁴⁶ annavad samuti erinevaid andmeid, kuid mingi ülevaate siiski saab – neis leiduva info järgi peaks õigusbüroosid Eestis olema umbes neljasaja ringis. Samas võib öelda, et Eestis on olukord, kus igaüks, olenemata haridusest, võib asutada oma büroo, sest majandus- ja kutsetegevusena on võimalik õigusteenust osutada väljaspool reguleeritud kutset ning see tekitab omakorda küsimuse nende poolt antava õigusabi kvaliteedist⁴⁷.

Lisaks neile on antud ka notarile õigus tegeleda õigusnõustamisega väljaspool ametitoiminguid. Notaripoolne õigusnõustamine hõlmab notariaadiseaduse § 33 lg 1 järgi lisaks suulisele nõustamisele ka isiku jaoks dokumendi koostamist, maksekäsu kiirmenetluse avalduse edastamist kohtule, isiku esindamist haldusmenetluses ja kohtus registriasja lahendamisel.⁴⁸ Samuti pole õigusnõustamine piiratud mingi õigusvaldkonnaga. Kui muidu on notaritasud seadusega kindlaksmääratud, siis notari tasu seadus § 33' sätestab, et tasu ametiteenuste eest on kokkuleppeline.⁴⁹

Eestis on 15 notari tööpiirkonda, kus 2010. aasta 1. jaanuari seisuga töötas kokku 100

⁴⁴ Advokatuuriseadus – RT I 2001, 36, 201; RT I, 14.03.2011, 25.

⁴⁵ O. Kund. Eesti advokaatide arv ületas 800 piiri. – Postimees 22.02.2012.

⁴⁶ Infokataloogid. Arvutivõrgus: www.1188.ee, www.1182.ee, www.arikataloog.ee (24.03.2013).

⁴⁷ Justiitsministeeriumi arengukava 2012 – 2015, Justiitsministeerium, lk 12. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54324/Justiitsministeeriumi+arengukava+2012%26%238211%3B2015.pdf>. (06.05.2013).

⁴⁸ Notariaadiseadus – RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 8.

⁴⁹ Notari tasu seadus – RT I 1996, 23, 456; RT I, 14.03.2011, 47.

notarit.⁵⁰ Notarite tööpiirkonnad on lähtuvalt elanike rahvaarvust jaotatud proportsionaalselt ja seetõttu paikneb ka neid piirkondades, kus pole näiteks ühtegi advokaadibürood (näiteks Kärkla, Räpina, Sillamäe⁵¹), mis võimaldab usaldusväärse ja kvalifitseeritud õigusabi saamiseks pöörduda just notari poole. Kuigi notar on sõltumatu avalik-õigusliku ameti kandja, teostab Notarite Koda notarite ametitegevuse üle järelevalvet ning samuti nagu advokaatidel on ka neil kohustus sõlmida ametikindlustus.⁵²

1.2.3. Riigi õigusabi

Eesti Vabariigi põhiseadus § 15 lõige 1 annab igatühele õiguse pöörduda oma õiguste ja vabaduste kaitseks kohtu poole. Seetõttu on riigil ka põhiseadusest tulenev kohustus tagada, et see põhiõigus ei jääks pelgalt deklaratiivseks seetõttu, et inimesel endal puuduvad piisavad vahendid ja võimalused oma õiguste teostamiseks. Õiguskord näeb ette võimaluse saada tasuta õigusabi, sest piisava tasuta õigusabi puudumisel rikub seadusandja üldist kohtutee garantiid tegevusetusega.⁵³

Riigi õigusabi on riigi õigusabiseaduse (edaspidi RÕS) § 4 järgi füüsilisele või juriidilisele isikule riigi kulul õigusteenuse osutamine.⁵⁴ Riigi õigusabi seisneb selles, et õigusmenetluses (kriminaalmenetlus, väärteomenetlus, tsiviilkohtumenetlus, halduskohtumenetlus, haldusmenetlus, täitemenetlus), milles isik osaleb, esindab ja nõustab teda Eesti Advokatuuri poolt määratud advokaat.⁵⁵

Inimese jaoks, kes hakkab taotlema riigi õigusabi on loodud uus ja informatiivne teabeportaal www.riigiõigusabi.ee, mille kaudu saab infot kõige selle kohta, mis antud valdkonda puudutab. Lisaks on võimalik sealt teavet saada ka vene ja inglise keeles.

Riigi õigusabi järele on nõudlus aasta-aastalt suurenenud, mille põhjuseks on kindlasti ka raskem majanduslik olukord. Näiteks 2011. aastal anti vähemkindlustatud isikutele riigi õigusabi kokku 18 824 korral ning tsiviilasjades oli kasv aastaga 22%. Enne uue riigi õigusabi seaduse jõustumist sai tsiviilasjade puhul õigusabi taotleda vaid erandlikel juhtudel ja siis

⁵⁰ Notarist üldiselt. Notarite Koda. Teabekeskus. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/396> (27.03.2013).

⁵¹ Notarid. Notarite Koda. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/19765> (27.03.2013).

⁵² Notariaadiseadus – RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 8.

⁵³ M. Ernits (viide 8), §15/2.4.

⁵⁴ Riigi õigusabi seadus – RT I 2004, 56, 403; RT I, 28.12.2011, 16.

⁵⁵ Riigi õigusabi. Arvutivõrgus: <http://www.riigioigusabi.ee/korduma-kippuvad-kysimused#Mis-on-riigi-igusabi> (29.03.2013).

ulatus kriminaalasjade osakaal ligi 95%-ni.⁵⁶

Kui üldiselt on riigi õigusabi ette nähtud juhtudeks, kui inimesel pole rahaliselt võimalik õigusabi eest tasuda. Sel juhul on teatud juhtudel isikul õigus saada riigi õigusabi sõltumata oma majanduslikust seisundist. Kriminaalmenetluses saab riigi sellisel viisil õigusabi füüsilisest isikust kahtlustatav või süüdistatav, kes ei ole kaitsjat valinud kokkuleppel ja kelle kriminaalasjas on kaitsja osavõtt seaduse järgi kohustuslik või kes taotleb kaitsja osavõttu. RÕS § 6 lg 2 järgi saab väärteoasja kohtumenetluses riigi õigusabi füüsilisest isikust menetlusalune isik, kes ei ole kaitsjat valinud kokkuleppel ja kelle väärteoasjas on kaitsja osavõtt seaduse järgi kohustuslik. RÕS § 11 lg 1 ja lg 2 sätestab, et neis menetlustes ei pea esitama ka eraldi taotlust riigi õigusabi saamiseks.

Kõigil muudel juhtudel tuleb õigusabi saamiseks esitada avaldus, mis peab sisaldama muuhulgas nii taotleja isikuandmeid, probleemi kirjeldust, mille lahendamiseks õigusabi vajatakse, põhjendust, miks riigi õigusabi saamine on vajalik taotleja õiguste kaitseks, millist liiki riigi õigusabi taotletakse, milline on asjast taotlejale võimalik tulenev kasu, millises keeles on isik võimeline riigi õigusabi osutajaga suhtlema, riigi õigusabi osutaja nimi, kellelt soovitakse õigusteenust saada, kui taotlejal on advokaadi nõusolek temale antud asjas riigi õigusabi osutamise kohta ning muid asjakohaseid andmeid (RÕS §12 lg1). Lisaks tuleb esitada andmed oma majandusliku seisundi kohta (RÕS §13). Seejärel alles otsustatakse, kas isik saab riigi õigusabi või peab oma kulud ise kandma.

Inimestele, kel pole piisavaid vahendeid riigilõivu tasumiseks, on ette nähtud menetlusabi saamise võimalus. Menetlusabi on TsMS §180 lg 1 järgi riigipoolne abi menetluskulude kandmiseks. Sarnaselt riigi õigusabiga toimub ka menetlusabi taotluse läbivaatamisel isiku majandusliku seisundi hindamine (TsMS §186). Samas on EIK leidnud, et menetlusabi määramisel tuleks lisaks võtta arvesse ka seda, mis on konkreetse isiku jaoks kaalul ning õiguse ja menetlusnormide keerukust.⁵⁷

Riigi õigusabi ei anta näiteks juhul, kui kohus leiab, et isik on ka ise võimeline oma õigusi ise kaitsma, asjaoludest tulenevalt on taotleja võimalus oma õiguse kaitseks ilmselt vähene või kui taotlejal on võimalik kulud oma õigusteenusele kanda oma olemasoleva ja suuremate

⁵⁶ Eesti Advokatuur, pressiteade. Üle 18 800 inimese sai riigilt tasuta õigusabi. Eesti Päevaleht 11.01.2012; Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/online/ule-18-800-inimese-sai-riigilt-tasuta-oigusabi.d?id=63760248> (28.03.2013).

⁵⁷ ECHR: Kaba v Türgi 01.03.2011 1236/05 p20.

raskusteta müüdava vara arvel (RÕS § 7 lg 1 p 1, p 3, p 5) välja arvatud vara, millele seaduse kohaselt ei saa sissenõuet pöörata. Samuti ei arvestata RÕS § 14 lg 2 järgi taotlejale kuuluvat ning tema ja temaga koos elavate perekonnaliikmete igapäevakasutuses olevat eluaset ega vajalikku sõiduvahendit, kui nende arv ja väärtus on õiglases suhtes perekonna suuruse, sõiduvajaduse ning sissetulekuga. Euroopa Nõukogu on soovitanud õigusabi andmise piiride määramise juures arvestada ka näiteks elukalliduse tõusuga.⁵⁸

Samas, riigi õigusabi ei ole alati tasuta. RÕS § 8 sätestab, et riigi õigusabi võib anda täieliku hüvituskohustusega või siis täieliku või osalise hüvituskohustusega. Viimased kaks varianti tähendavad isiku jaoks siiski pigem laenu, mis tuleb riigile tagastada. Igasuguse hüvituskohustusega saavad abi tavaliselt need, kellel on minimaalsed sissetulekud. 2009. aastal anti ilma hüvituskohustusega riigi õigusabi 52-1 %-l juhtudest.⁵⁹ Kohtupraktika analüüs näitab, et hüvituskohustuse kindlaksmääramine on ka kohtuti erinev. Näiteks on lahku läinud kohtute seisukohad selle kohta, kas pensionäril on piisav sissetulek või mitte.⁶⁰ Sellest võib järeldada, et kohtul on üsna suur kaalutlusruum riigi õigusabi andmise üle otsustamisel. Kuna ühtne praktika puudub, on keeruline ka ette näha, kas inimene riigi õigusabi saab või mitte ning mõnevõrra võib see murendada üldist õiguskindlust.

2.5. Rahvusvaheline õigusabi

Rahvusvahelise õigusabi andmise aluseks on rahvusvahelised konventsioonid ja kokkulepped. Kuna tänapäeval on inimesed oma elukoha valimisel aina liikuvamad, siis õigusabi taotluste hulk on ka aasta-aastalt kasvanud. Rahvusvahelise õigusabi osutamist Eestis koordineerib õigusabi taotluste edastamise Euroopa kokkuleppe ratifitseerimise seaduse § 3 järgi Justiitsministeerium⁶¹, mis tegeleb nii tsiviil- kui ka kriminaalasjadega. 2011. aastal vahendas justiitsministeerium kokku 3174 esmase õigusabi taotlust. ⁶² Eelmisel aastal kasvas vahendatavate taotluste hulk veelgi, ulatudes 3497-ni.⁶³

Piiriüleste vaidluste korral tsiviil- ja kaubandusasjades on võimalik vajadusel, kui puuduvad

⁵⁸ Council of Europe Committee of Ministers Resolution (78) 8 (Viide 16), lk 2, p9.

⁵⁹ M. Lillsaar. Menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses, kohtupraktika analüüs. Tartu 2010, lk 32. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1033/Menetlusabi_tsiviilkohtumenetluses.pdf (02.04.2013).

⁶⁰ Samas, lk 22.

⁶¹ Õigusabi taotluste edastamise Euroopa kokkuleppe ratifitseerimise seadus - RT II 1998, 40, 95.

⁶² P. Talv. Rahvusvaheline õigusabikoostöö järjest kasvab. Justiitsministeerium. 02.05.2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/56682> (28.03.2013).

⁶³ P. Talv. Justiitsministeeriumi rahvusvaheliste õigusabitaotluste arv kasvas aastaga 10%. Justiitsministeerium. 10.04.2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/58205>. (04.05.2013).

piisavad vahendid ja teadmised, taotleda tasuta õigusabi. Seda reguleerib Euroopa Nõukogu direktiiv 2003/8/EÜ ning see kohaldub artikkel 1 lg 3 alusel kõigile Euroopa Liidu direktiividele peale Taani.⁶⁴ Direktiivi artikkel 3 lg 2 (a, b) järgi peaks tasuta õigusabi hõlmama kohtumenetluse eelset nõustamist, mille eesmärk on saavutada kohtuväline kokkulepe menetlust algatamata, õigusabi menetluse algatamisel ja kohtus esindamisel ning abi menetluskulude katmisel või sellest vabastamist.

Õigusabi saab taotleda Eesti kodanik või Eestis alalise elamisloa alusel viibiv isik, kes on majandusliku seisu tõttu osaliselt või täielikult võimetud kandma menetluskulusid (art 5 lg 1). Näiteks on viimastel aastatel ka meedias kajastamist leidnud juhtumid seoses nn lasteröövidega, mille puhul on õigusabitaotluste hulk järjest kasvanud (Eesti esitatud taotlused ning välisriikide esitatud taotlused Eestile kokku): kui 2006. aastal oli neid 5, siis 2010. aastal oli see arv kasvanud juba 43-ni. Taotletakse nii lapse tagasitoomist kui ka külastuskorra seadmist.⁶⁵

Õigusabi osutamine toimub ka kriminaalasjades, mida reguleerib Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon.⁶⁶

⁶⁴ Euroopa Nõukogu 27.01.2003.a direktiiv 2003/8/EÜ millega parandatakse õiguskaitse kättesaadavust piiriüleste vaidluste korral, kehtestades sellistes vaidlustes antava tasuta õigusabi kohta ühised miinimumeeskirjad. - Euroopa Liidu Teataja L 026 31/01/2003 lk 0041 - 0047.

⁶⁵ A. Laurendt-Hanioja. Ülevaade rahvusvahelisest õigusabist 2010. aastal. Tallinn, Justiitsministeerium Kriminaalpoliitika osakond 2011, lk 9. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54057/%DClevaade+rahvusvahelisest+%F5igusabis+t+2010.+aastal.pdf> (28.03.2013).

⁶⁶ Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon - RT II 2004, 16, 69.

2. Õigusabi saamisest Eesti elanike hinnangul

2.1 Uurimuse eesmärk, meetod ja valim

Õigussuhted inimeste vahel on muutunud järjest keerukamaks ning seega on igapäevaselt aina tähtsamaks muutunud esmane õigusnõu.

Käesoleva uurimistöö raames viidi ajavahemikul 31.03 – 15.04.2013 läbi empiiriline sotsioloogiline uuring Eesti elanike seas, et saada teada, kuidas üldiselt hinnatakse oma teadmisi ja võimalusi leida õigusabi, kuivõrd ollakse teadlikud tasuta õigusabi saamise võimalustest ja millistest ning millest võiks sõltuda inimeste arvates üleüldiselt õigusabi saamine, mida peetakse peamisteks põhjusteks, miks inimesed jätavad õigusabi üldse küsimata.

Eestis on suurem uuring õigusteadlikkuse kohta tehtud 2007. aastal justiitsministeeriumi poolt. Toonane elanikkonna hulgas läbiviidud küsitlus puudutas peamiselt teadlikkust põhiõigustest, teabe saamist põhiõiguste kohta ning kokkupuudet õigussüsteemiga valdkonniti.⁶⁷

Andmete kogumise sotsioloogilise meetodina kasutati ankeetküsitlust. (Selle vorm ja vastuste kokkuvõte on esitatud käesoleva töö lisas 1).

Küsimustik koosnes 26 küsimusest. Esimesed 6 küsimust puudutasid vastaja isikut (sugu, vanus, rahvus, tööhõive, haridus, sissetulek). Küsimustik sisaldas nii kinniseid, poolkinniseid kui ka lahtiseid küsimusi. Ankeetidele vastanute hulgas oli paraku ka neid, kes olid jätnud mingil põhjusel üksikutele küsimustele vastamata või olid vastanud osaliselt ning seetõttu jäid nende vastused konkreetse küsimuse juures arvestamata.

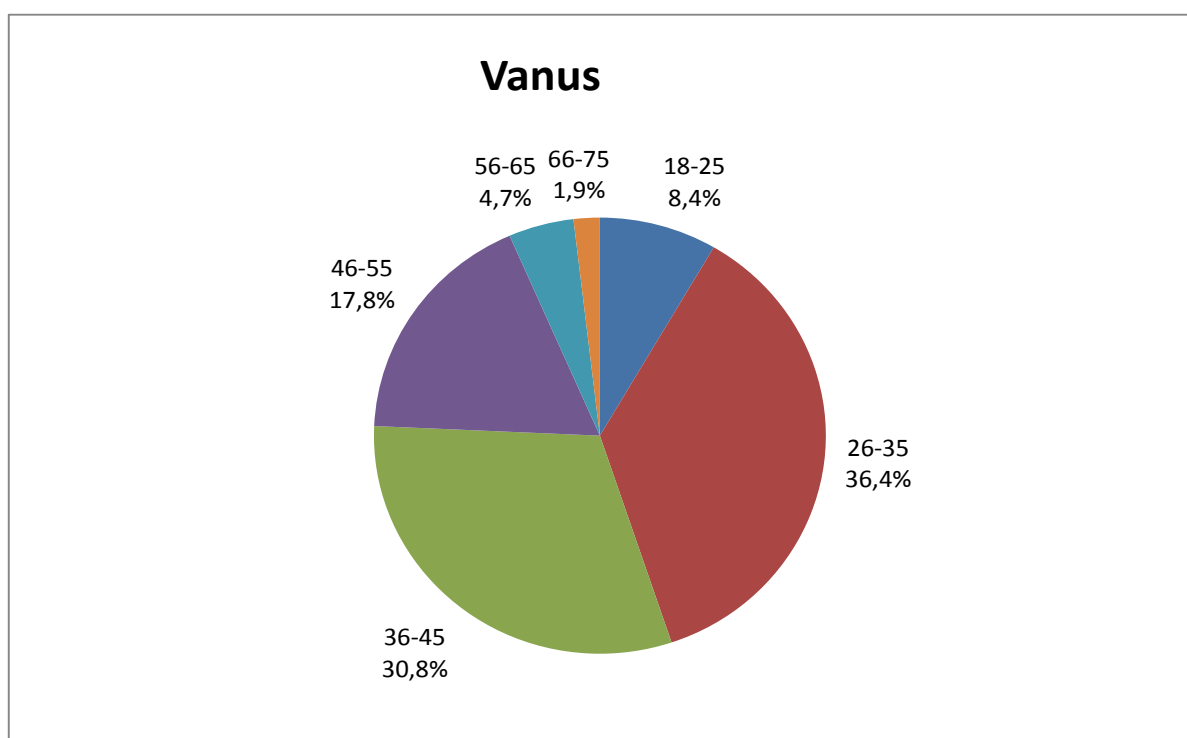
Valim moodustus juhuvaliku alusel. Valimi moodustamisel oli oluline, et see haaraks inimesi erinevatest sotsiaalsetest gruppidest, erinevast vanusest, et nad oleksid erineva hariduse ja sissetulekuga. Sellisel viisil on võimalik saada parim ülevaade lähtuvalt püstitatud eesmärkidest ning kokkuvõttes peaks see peegeldama ühiskonda tervikuna.

⁶⁷ Eesti õigusteadlikkuse uuring. Õiguspoliitika osakond. Õigusloome ja õiguskeele talitus. Justiitsministeerium. Tallinn: 2007. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=30815/Eesti+elanike+%F5igusteadlikkuse+uuring.pdf> (29.04.2013)

Kirjalikule küsimustikule andsid vastuse kokku 107 inimest ning iga vastaja anonüümsus oli garanteeritud.

Valimist moodustasid 35,5% mehed ja 64,5% naised ning rahvuse poolest enamuse moodustasid eestlased – 105 vastanut ja vaid 2 respondenti olid märkinud oma rahvuseks venelane. Tööga olid hõivatud 98 inimest, kellest 8 tegelesid lisaks ka õppimisega. Ainult õppimise oli kirja pannud 3 respondenti. Koduseid inimesi oli respondentide seas 3 inimest, lisaks oli 2 pensionil olijat ja 1 töötu. Respondentide vanuseline jaotus kajastub joonisel 1.

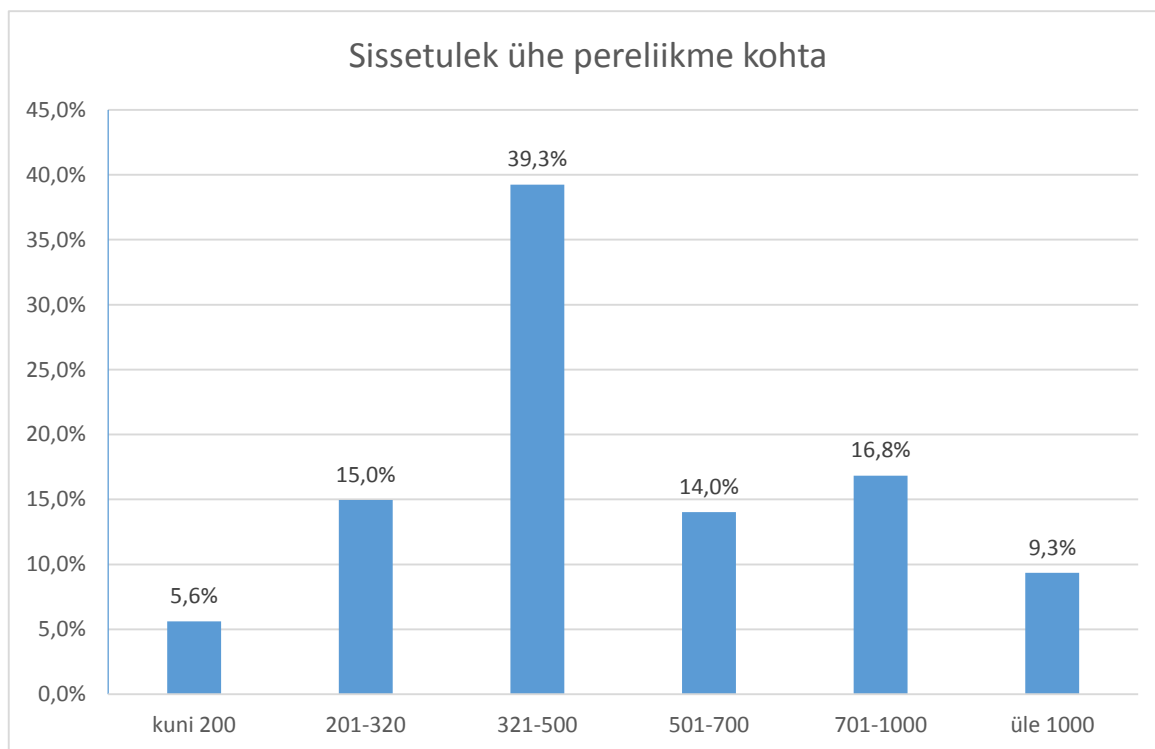
Joonis. 1. Respondentide jagunemine vanusegrupiti

Uuringus osalenutest suurima osa moodustasid täistööealised inimesed, kelle puhul võiks eeldada, et nemad kasutavad ka õigusabi teenust kõige enam. Seda kinnitab ka see, et valdav enamus, kes olid juba varasemalt õigusteenust kasutanud, kuulusid vanusegruppidesse 26-55 aastat.

Sissetuleku osas oli kõige rohkem vastajaid nende hulgas, kelle netotulu ühe pereliikme kohta jäi vahemikku 321-500 eurot, neid oli kokku 39,3% ning kõige vähem neid, kelle sissetulek jäi alla 200 euro kuus. (Vt joonis 2).

Joonis 2. Sissetulek ühe pere liikme kohta

Keskmine brutokuupalk inimese kohta oli Statistikaameti andmete järgi 2012 aasta IV kvartalis 916 eurot⁶⁸ ning miinimumpalk aastal 2013 oli 320 eurot⁶⁹. Nagu ka jooniselt nähtub, on suurema osa vastanute tulu pere liikme kohta üle Vabariigi Valitsuse kehtestatud miinimumpalga, kuid jääb alla keskmise.

2.2. Uuringu tulemused

Õigusnõustamise teenust oli mingis küsimuses varem kasutanud 33,6% vastanutest. Advokaadi poole pöördumist oli nimetanud 12, juristi 21 (sh töövaidluskomisjoni jurist 1, ettevõtte jurist 2, eesti maksumaksjate liidu jurist 1) korral. Notarit oli märgitud 2 ning tudengite õigusabi samuti 2 korda, lisaks nimetati õigusabi andjana lihtsalt vastava ala spetsialisti ja korteriühistu haldusfirmat. Vastanutest vaid 2 leidsid, et nad polnud saanud oma juriidilisele probleemile õigusabi osutaja abiga lahendust. Infot selle konkreetse õigusabi osutaja kohta oldi kõige rohkem saanud sõbra/pereliikme kaudu ning selle variandi märkisid 51,2% respondentidest. Internetist leidis informatsiooni 32,6%, ajalehe 2,3%, tööandja kaudu 7% ning 7% vastanutest oli valinud vastuseks "muu" ning täpsustusena oli märgitud –

⁶⁸ Keskmine brutokuupalk ja brutotunnitasu, kvartal. Statistikaamet. 22. 02. 2013. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/36716> (25.04.2013).

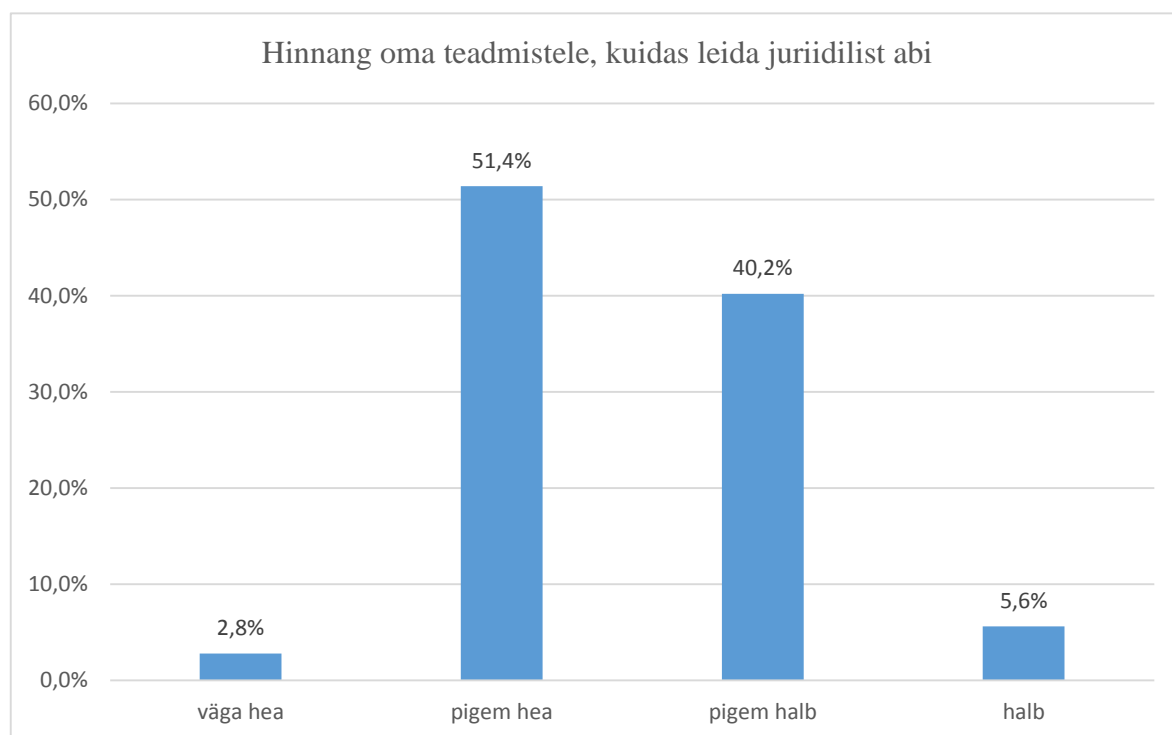
⁶⁹ Töötasu alammäära kehtestamine - RT I, 11.01.2013, 7.

politsei, vallaametnik ja omaenese tarkus.

Kuigi küsitlust koostades sai eeldatud, et neil, kes olid juba õigusteenust varem kasutanud, on paremad teadmised õigusabi saamise erinevatest võimalustest ning seega võiks nende vastused olla heaks võrdlusmaterjaliks nendega, kes pole veel teenust kasutanud, siis käesolevad uuringutulemused seda siiski ei kinnitanud. Näiteks oma teadmiste ega võimaluste hindamise osas ei olnud erilist vahet neil, kes olid juba õigusabi kasutanud ja neil, kes seda teinud polnud.

Õigusteenuse osutajaid tundub olevat Eestis käesoleval hetkel päris palju, kuid selleks, et inimesed nendeni jõuaksid oma probleemidega, on vajalik ka teadmine neist erinevatest võimalustest. Küsimusele, kuidas hindate oma teadmisi leida vajaduse korral juriidilist abi lahknesid vastused üsna võrdselt kaheks – väga heaks või pigem heaks hindas oma teadmisi 54,2% ja pigem halvaks ja halvaks 45,8% vastanutest. (Vt täpsemalt joonis 3).

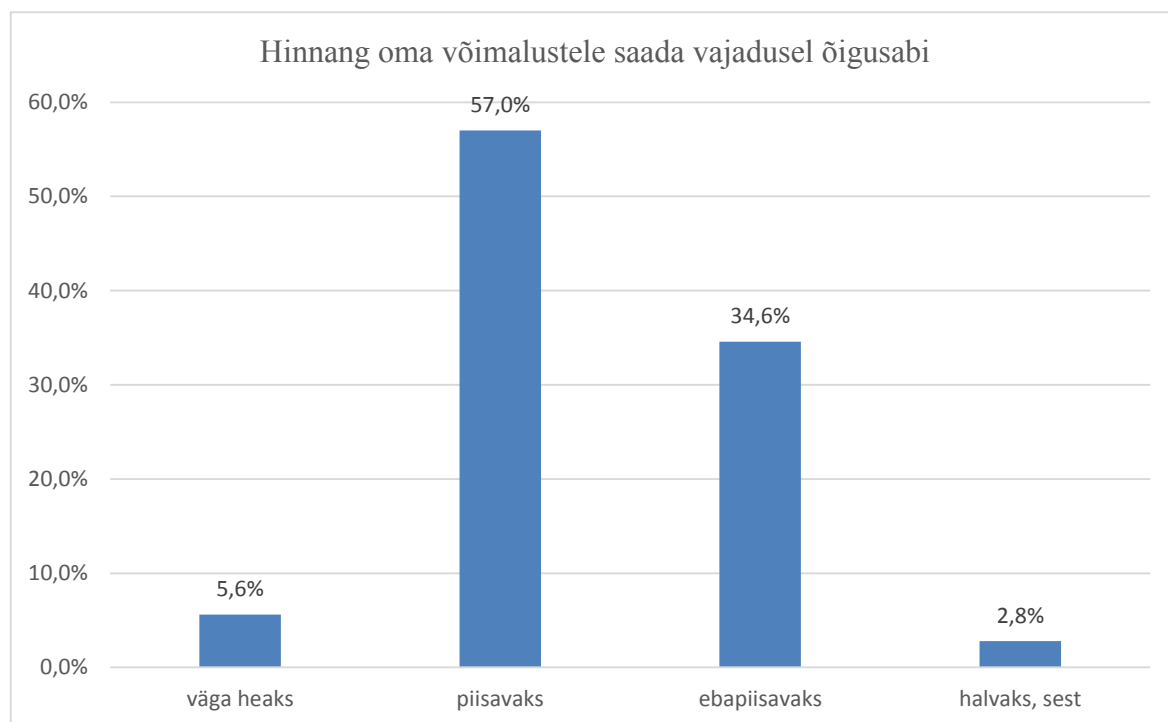
Joonis 3. Hinnang oma teadmistele juriidilise abi leidmise osas

Nagu ülalolevalt jooniselt võib näha, siis pea pooled vastanutest tunnistavad, et võivad jääda õigusabi leidmisel hätta. Väga heaks hindas oma teadmised õigusabi leidmisel kõigest 3 inimest 107-st. Nendest respondentidest, kes andsid vastuseks pigem halb või halb, omakorda 85,7% arvasid veel lisaks, et oleks vaja teha rohkem teavitustööd õigusabi saamise kohta.

Oma võimalusi saada vajadusel õigusabi hindas väga heaks vaid 5,6% vastanutest ning halvaks 2,8% kõikidest küsitletutest. Kõige rohkem (57%) oli vastanute hulgas neid, kes arvas oma võimalused olevat siiski piisavad selleks, et probleemid ei jääks lahendamata. Samas 34,6% leidis, et tema võimalused ei pruugi olla küllaldased õigusabiteenuse saamiseks (Vt. Joonis 4).

Joonis 4. Hinnang oma võimalustele õigusabi saamisel

Oma võimalustele anti mõnevõrra kõrgem hinne kui teadmiste puhul. Võimalik, et see tuleneb sellest, et enamik respondentidest töötas ja omas ka püsivat sissetulekut. Peale selle need, kes hindasid oma võimalusi saada õigusabi halvaks, said veel ankeedis märkida, miks nad niimoodi vastasid. Kaks neist väitsid põhjuseks olevat rahaliste vahendite puuduse ning üks selle, et ei tea kuhu pöörduda. Need viimatinimetatud isikud jäid oma keskmise sissetuleku poolest vahemikku 201-320 eurot pereliikme kohta. Samuti hindasid nad oma teadmised leida vajadusel õigusabi pigem halvaks või halvaks ning polnud kunagi kuulnud tasuta õigusabi saamise võimalustest. Oluline on märkida, et ka nende haridustase oli madalam, ehk siis neist kaks omasid kesk-eri haridust ja üks vaid põhiharidust.

Neist, kes arvasid oma teadmised olema paremad, leidsid üldiselt ka, et nende endi võimalused saada õigusabi on paremad. Seega nendest, kes hindasid oma teadmisi väga heaks või pigem heaks, leidis 86,6%, et ka tema võimalused õigusabi saada on kas siis väga head

või piisavad. (Vt. Tabel 1.)

Tabel. 1. Hinnang oma teadmistele ja võimalustele

Teadmised Võimalused	Väga head	Pigem head	Pigem halvad	Halvad
Väga head	1 (33,3%)	5 (9,1%)	0	0
Piisavad	2 (66,7%)	37 (67,3%)	20 (46,5%)	2 (33,3%)
Ebapiisavad	0	13 (23,6%)	22 (51,2%)	2 (33,3%)
Halvad	0	0	1 (2,3%)	2 (33,3%)
Kokku	100%	100%	100%	100%

Kõigist neist vastajatest, kes hindasid oma võimalusi saada vajadusel õigusabi olevat väga heaks või piisavaks moodustas see grupp, kes hindas ka oma teadmisi kõrgemaks, omakorda 73,7%. Ülaltoodud andmetest võib välja lugeda, kuivõrd oluline on tagada inimestele vajaliku teabe kättesaadavus.

Lisaks võis teadmisi paremini hinnanud hulgast märgata veidi suuremat arvu kõrgharidusega isikuid, moodustades neist 63,8% ning kogu vastava hariduse märkinud respondentide arvust hindas teadmisi juriidilise abi otsimise kohta kõrgemaks 71,2%. Täpsem hariduse ja teadmiste hindamise vaheline suhe kajastub tabelis 2.

Tabel 2. Teadmiste hindamine haridustaseme järgi

Haridustase Teadmised	Kõrgharidus	Keskharidus	Kesk-eri	Põhiharidus
Väga hea	2 (3,8%)	1 (2,9%)	0	0
Pigem hea	33 (63,5%)	16 (45,7%)	6 (33,3%)	0
Pigem halb	16 (30,8%)	15 (42,8%)	11 (61,1%)	1 (50%)
Halb	1 (1,9%)	3 (8,6%)	1 (5,6%)	1 (50%)
Kokku	100%	100%	100%	100%

Tabelist 2 nähtub, et haridustasemel on oluline osa hinnangutes oma teadmiste. Üldjuhul, mida kõrgem haridus, seda tõusvamas joones oma teadmisi hinnatakse. Kuigi ka kõrgharidusega isikute hulgas oli neid, kes oma teadmisi hindasid pigem halvemaks, kuid võrreldes teistega, oli neid siiski vähem. Neist kõrgharidusega isikutest, kes hindasid oma teadmisi kõrgemalt, 74,3% hindas ka oma võimalusi saada õigusabi kas väga heaks või piisavaks.

Sissetuleku järgi oli oma teadmisi kõrgemalt hinnanute hulgas pisut rohkem neid, kelle sissetulek oli rohkem kui 500 eurot pereliikme kohta kuus ehk siis 55,2%, mis pole just kuigi suur ülekaal, kuid neist kokku, kes teenisid üle 500 euro, olid oma teadmiste osas optimistlikumad 74,4% vastanutest. Samal ajal jäi kuni 500 eurot teeninute seas see suhe vaid 40,6 protsendipunktini. (Vt. Tabel 3.)

Tabel 3. Teadmiste hindamine sissetuleku alusel jaotatud gruppide siseselt

Sissetulek Hinnang teadmiste	0-200	201-320	321-500	501-700	701-1000	Üle 1000
Väga hea	0	0	0	0	2 (11,1%)	1 (10%)
Pigem hea	2 (33,3%)	4 (25%)	20 (47,6%)	12 (80%)	11 (61,1%)	6 (60%)
Pigem halb	4 (66,6%)	10 (62,5%)	20 (47,6%)	2 (13,3%)	4 (22,2%)	3 (30%)
Halb	0	2 (12,5%)	2 (4,8%)	1 (6,7%)	1 (5,6%)	0
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%

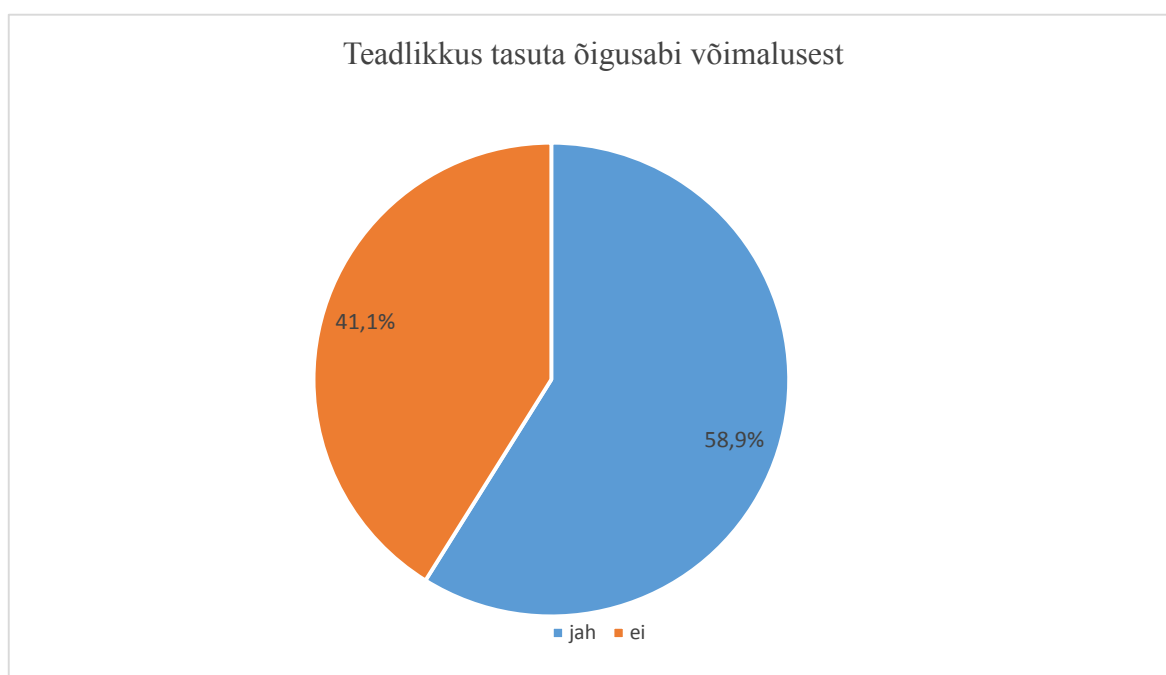
Ülalolevast tabelist nähtub, et rohkem teeninud isikud arvasid ka oma teadmised leida õigusabi olevat kõrgemad. Näiteks ainsad, kes olid oma teadmised hinnanud väga heaks, teenisid rohkem kui 700 eurot kuus. Kuid siin tuleb arvestada lisaks seda, et nende hulgas, kes teenisid rohkem, oli ka suurem protsent kõrgharidusega isikuid (72,1% neist, kes teenisid üle 500 euro kuus pereliikme kohta, omasid kõrgharidust) ning eelnevalt oli ka tabelis 2 välja toodud, et kõrgharidus on samuti oluliseks teguriks, mil inimesed teadmisi paremini hindavad. Seega võiks öelda, et materiaalne kindlustatus ei tähenda siiski otsejoones ka kõrgemaid teadmisi õigusabi saamisest, vaid pigem suurem teadlikkus on aluseks ka oma võimaluste paremaks hindamiseks.

Kui võrrelda sissetuleku suurust nüüd nendega, kes hindasid oma võimalusi saada vajadusel õigusabi väga heaks või piisavaks, siis võib näha teatavat seost - üle 500 euro teeninute seas oli see 72% ning alla 500 teeninute seas oli sama suhe 50%. Küsitletutest 80%, kes arvasid oma võimalused saada vajadusel õigusabi olevat ebapiisavad või halvaks, omasid sissetulekut vähem kui 500 eurot kuus pere liikme kohta.

Oma võimalusi vajadusel abi leida hindavad ebapiisavaks või halvaks 60,5% neist, kes olid mingil põhjusel loobunud juriidilise abi küsimisest ning vaid 24,6% neist, kes vastasid eitavalt küsimusele, kas nad on olnud olukorras, kus pole abi saamiseks spetsialisti poole pöördunud. Teadmiste hindamise osas olid vahed natuke väiksemad, esimesel juhul hindasid oma teadmisi pigem halvaks või halvaks 50% antud grupist, teises aga 43,5%. Võib väita seda, et kui inimene on juba kord sattunud situatsiooni, kus on jäänud ilma võib-olla tema jaoks väga vajaliku abita, siis see kujundab ka tema edaspidist arvamust enda teadmiste ja võimaluste kohta. Omakorda võib see süvendada isiku pettumust ja lootusetust kogu süsteemi suhtes.

Arvestades õigusabi suhteliselt kõrget hinda võrreldes keskmise palgatasemega, on oluline, et vajaduse korral on võimalik saada nõustamist ka ilma selle eest raha maksmata. Kahjuks tuleb antud uuringust välja, et vaid veidi üle poole (58,9%), olid üldse kuulnud tasuta õigusabi võimalustest ning 41,1% polnud teadlik, et vajadusel on olemas ka selliseid variante. (Vt. Joonis 5)

Joonis 5. Vastajate teadlikkust tasuta õigusabi olemasolust

Väheste teadmiste tulemuseks on aga see, et kui puuduvad materiaalsed võimalused, võivad paljud jätta abi üldse küsimata teadmises, et nad pole suutelised selle eest tasuma. Samas just teadlikkus sellistest võimalustest annab kindlustunde, et mis iganes juhtuks, finantsvõimekuse taha probleemide lahendamine ei jää.

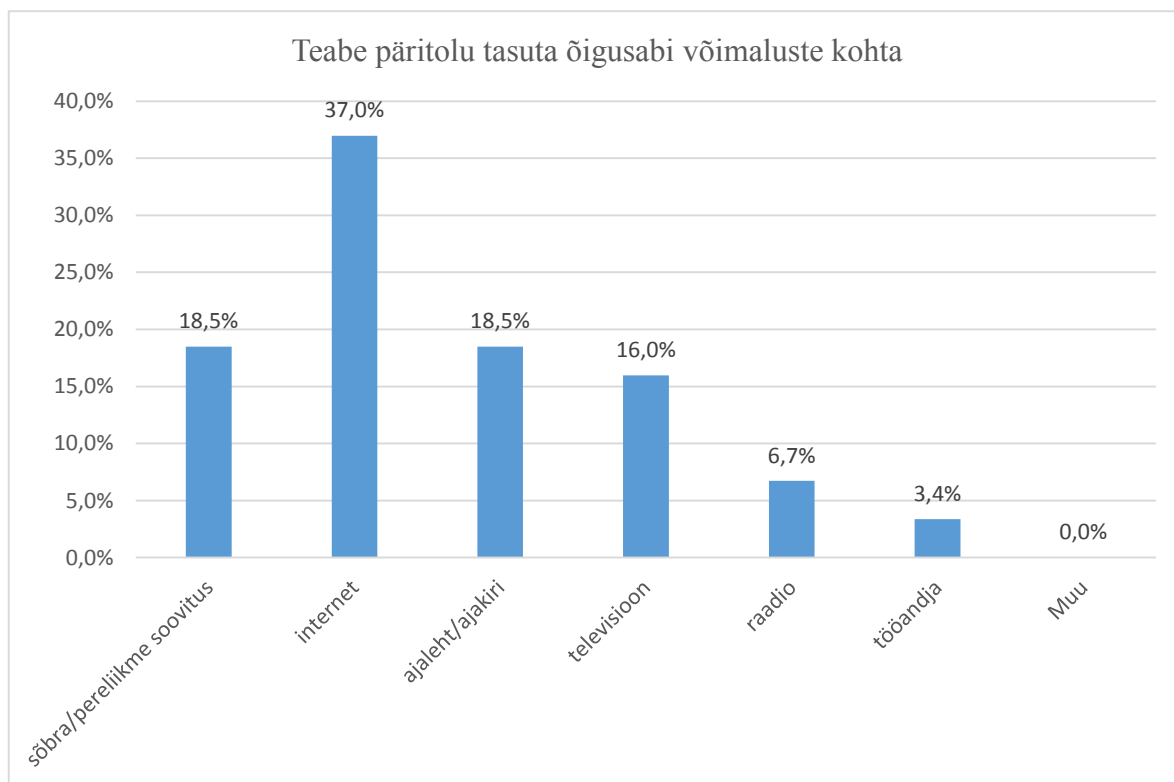
Märkimisväärne hulk neist vastanutest, kes olid kuulnud tasuta õigusabi saamise võimalustest, nimetasid selleks tudengite poolt antavat õigusnõu ja seda 35 korral, lisaks mainis veel üks respondent, et üliõpilased annavad abi kahjuks väga piiratud ajal. Kokku andis sellele küsimusele vastuse 50 respondenti, lisaks olid veel mõned märkinud vastuseks, et on tasuta võimalusest midagi kuulnud, kuid ei mäleta. Veel märgiti tasuta õigusabi saamise võimalustena: päevakeskus (1), töövaidluskomisjoni jurist (3), tasuta juristiteenus TÜ kliinikumi naistenõuandlas (1), Õigusteenuste büroo juristidele on võimalik esitada kirjalik küsimus (1), õigusabi päevad (2), Lastekaitseliit (2), Maksumaksjate liit (1), õigusapteek (2), www.juristaitab.ee (1), riigi õigusabi (1), perevägivalla all kannatanutele antakse vajadusel abi (1), raadio (1), tarbijakaitse (1), Maalehes jurist vastab (1), Korteriomanike ühistu (1), linnavalitsuses saab osadel teemadel õigusabi (1), internet (5).

Kui vaadata ankeedis väljatoodud õigusabi saamise viise, siis tundub, et osatakse nimetada päris palju erinevaid võimalusi. Tegelikult aga moodustasid kogu 18-st erinevast pakutud tasuta juriidilise abi liigist 44,4% 3 inimese poolt antud vastused. Seega reaalselt 50 vastaja hulgas oli vaid 3 respondenti, kes olid oluliselt paremini informeeritud ning oskasid nimetada mitmeid asjakohaseid tasuta võimalusi.

Väga tähelepanuväärne on lisaks veel see, et suur hulk vastajatest oskas tasuta õigusabi võimalusena nimetada tudengite poolt pakutavat nõustamist. Kas siin võib põhjuseks olla sel viisil saadava õigusnõu usaldusväärsus – tudengid annavad õigusabi väga heade juhendajate valvsa pilgu all ning seda teavad ka inimesed, või on selle põhjuseks see, et üliõpilaste õigusabi on kajastatud ka laiemalt meedias, seda täpselt öelda ei saa. Kuid tõenäoliselt on üheks põhjuseks see, et sellisel viisil juriidilist nõu on pakutud juba aastaid ning ühel või teisel moel on see teadmine ka inimesteni jõudnud. Lisaks nõustatakse kõiki, kes soovi avaldavad ning õigusabi andmine ei ole piiratud kindla valdkonnaga.

Allikate jaotus, kust pärineb inimestel teave tasuta õigusabi osutajate kohta, kajastub joonisel 6.

Joonis 6. Allikad, kust on inimesed saanud teavet tasuta õigusabi võimaluste kohta

Kõige suuremat kaalu teabe saamise allikana omab internet, mis tänapäeva infoühiskonda arvestades on üsna tavapärane nähtus. Samas pole see ainus viis ning informatsiooni saadakse ka igalt poolt mujalt. 2007. aasta õigusteadlikkuse küsitluses, kui uuriti inimestelt, kust pärinevad nende teadmised põhiõiguste kohta, siis nimetati kõige enam televisiooni, ajalehti ja raadiot.⁷⁰ Erinevused võivad tuleneda näiteks sellest, et kuue aastaga on aeg nii palju edasi läinud, et internetist on saanud ehk olulisem infokanal kui see oli varem. Samas õiguslastele küsimustele vastuste otsimisel eelistas ka siis suurim protsent küsitletutest veebikanalit⁷¹.

Võrreldes erinevaid vastanute grappe, oli hariduse järgi teadlikkus tasuta abist mõnevõrra kõrgem kõrghariduse omandanute hulgas, ja seda 65,4%. Keskhariduse omandanud respondentidest vastas jaatavalt küsimusele, kas olete kuulnud tasuta õigusabi saamise võimalustest, 60% vastanutest. (Vt tabel 4)

⁷⁰ Eesti õigusteadlikkuse uuring (viide 66), lk 61.

⁷¹ Samas, lk 65.

Tabel 4. Teadlikkus tasuta õigusabist hariduse alusel jaotatud vastajate hulgas

Haridustase Teadlikkus tasuta õigusabist	Kõrgharidus	Keskharidus	Kesk-eri haridus	Põhiharidus
Jah	34 (65,4%)	21 (60%)	7 (38,8%)	1 (50%)
Ei	18 (34,6%)	14 (40%)	11 (61,2%)	1 (50%)
Kokku	100%	100%	100%	100%

Tabelis esitatud tulemused korreleeruvad eespool olevate andmetega, et kõrghariduse omandanud inimestel on üldiselt parem ettekujutus õigusabi saamisest. Võrreldes aga lisaks ka kesk ja kesk-eri haridusega vastanuid ilmneb, et esimeste teadlikkus on samuti oluliselt kõrgem. Kesk-eri haridusega vastajad hindasid ka oma teadmisi leida vajadusel õigusabi kehvemale kui seda tegid keskharidust omavad isikud. (Vt tabel 2).

Tasuta õigusnõustamise võimalustest teadsid samuti rohkem need, kelle sissetulek oli üle 500 euro pereliikme kohta kuus ehk siis 69,7% vastavat tulu teeninud respondentidest. Alla 500 euro teeninute hulgas oli vastav protsent 51,6. Samas on ka see seos üsna loogiline, sest nagu eelnevalt väljatoodud, oli vastajate seas suuremat sissetulekut omajate hulgas kõige rohkem neid, kel oli kõrgharidus ning kogu kõrgharidusega isikute hulgas teenis rohkem kui 500 eurot kuus pereliikme kohta 59,6%. Samas arvestades tasuta õigusabi andmise eesmärki peaksid tegelikult olema rohkem informeeritud just need, kes teenivad vähem, kuid hetkel näib, et see siiski nii ei ole.

Kõige paremini informeeritud tasuta õigusabi võimalustest olid vanusegrupid 36-45 ja 46-55, vastavalt 63,6% ja 73,7% vastava grupi liikmetest, ning kõige vähem teadlikke – 37,5% oli nende hulgas, kes kuulusid vanusegruppi 18-25. Samas kõige suurema esindusega grupis (26-35 aastat) küündis tasuta õigusabist teadlike hulk vaid 53,8% -ni.

Oma probleemiga abi saamiseks on kuhugi pöördumata jätnud 38 inimest ehk 35,5% ankeedile vastanutest. Põhjustena on märgitud väga erinevaid vastuseid, kõige tihedamini nimetati liiga kallist hinda, sellega oldi täiesti nõus 52,6% ning pigem nõus 26,3% juhul. Täpsema ülevaate antud küsimuses annab tabel 5.

Kui 2007. aastal läbiviidud õigusteadlikkuse uuringus⁷² küsiti inimestelt, mis põhjusel on nad jätnud kohtu poole pöördumata, siis ka tookord nimetati kõige rohkem (33%) selleks materiaalseid põhjuseid. Ka Soomes on läbiviidud sarnane küsitlus elanikkonna hulgas selgitamaks, kas nad on jätnud abi otsimata finantsilistel kaalutlustel. Üle poole vastanutest polnud sellise probleemi ees olnud.⁷³

Tabel 5. Põhjused, miks inimesed on jätnud spetsialistilt abi küsimata

Põhjus	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Kokku
a) ...ei tea täpselt, kelle poole pöörduda	39,5%	21,1%	26,3%	13,2%	100%
b) ...see on liiga kallis	52,6%	26,3%	15,8%	5,3%	100%
c) ...võtab palju aega	23,7%	39,5%	26,3%	10,5%	100%
d) ... puudub usk vastuse saamiseks	2,6%	28,9%	52,6%	15,8%	100%
e) ... ei ole tahtnud oma probleeme avalikustada	7,9%	31,6%	47,4%	13,2%	100%
f) ... ei ole tahtnud teisi tülitada oma küsimustega	5,3%	26,3%	39,5%	28,9%	100%
g) ...on piinlik	2,6%	21,1%	36,8%	39,5%	100%
h) ...saan ise hakkama	10,5%	44,7%	26,3%	18,4%	100%

Vastused haakuvad üsna selgelt nende tulemustega, mis puudutasid üleüldist hinnangut selle kohta, miks inimesed jätavad abi küsimata. Väga selgelt eristuvad teiste ees põhjustena märgitud kallis hind ja puudulikud teadmised selle kohta, kes võiks abi anda. Üks viimase aja markantsemaid näiteid selle kohta, et inimesed ei tea, kes peaks nende probleemidega tegelema on see, et järjest enam on hakatud politsei poole pöörduma tasuta õigusabi saamiseks. Sisse on antud sadu avaldusi, mis sisu poolest on tegelikult aga tsiviilvaidlused, näiteks ostu-müügilepingutega seonduv. Esmanõu, mida edasi teha, soovitaksegi saada

⁷² Eesti õigusteadlikkuse uuring (viide 66), lk 48.

⁷³ H. Rosti, J.Niemi, M.Lasola. Legal aid and Legal Services in Finland. Research Report 237. Helsinki 25.06.2008. lk 105. Arvutivõrgus:

<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlapptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=ntbmlz24xbnhwy.pdf&SSURIscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1212930539999&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf> (06.05.2013)

politseilt, kuna see on tasuta. Kõige selle juures aga raisatakse majanduskuritegude osakonna töötajate aega.⁷⁴

Siinkohal tahaks positiivse näitena välja tuua Soomes kasutatava üleriigilise telefoni teel õigusabi andmise teenuse, mille kaudu saab nõu selle kohta, kuidas ja kuhu tuleb oma probleemidega pöörduda. Sellise teenuse eesmärgiks on toodud see, et õigusabi peaks olema võimalikult kergesti kättesaadav kõigile⁷⁵.

Nagu eelpool olevast tabelist 5 nähtub, üsna kõrgelt hinnatakse oma aega ja leitakse, et õigusabi saamine on kokkuvõttes liiga ajakulukas ettevõtmine. Viimane arvamus võib pärineda ehk hoopis üldlevinud teadmistest “venivate” kohtumenetluste kohta, millest tulenevalt kantakse see hinnang kaudselt üle ka õigusabiteenuse andmisele.

Hea oli tõdeda, et enamasti ei ole probleemid jäänud selle taha, et puudub usk vastuse saamisse, mis näitab, et süsteemi usaldusväärsuses väga palju kahtlejaid ei ole. Samuti oli õnneks vähe neid, kes jätavad piinlikkuse pärast abi küsimata.

Neist vastajatest, kes ei teadnud tasuta õigusabi saamise võimalustest omakorda 81,8% leidsid, et inimesed ei pöördu oma probleemidega abi saamiseks kellegi poole seetõttu, et nad arvavad, et see on liiga kallis. Tõenäoliselt saab väita, et kui inimesed teaksid erinevatest tasuta võimalustest rohkem, oleks ka vähem neid inimesi, kes jätavad õigusabi küsimata seetõttu, et nad leiavad selle enda jaoks olevat liiga kulukas. Kui kokku anti 102 vastaja poolt 148 erinevat vastust küsimusele, miks tema arvates inimesed ei lähe abi küsima, siis neist vastustest omakorda 52% puudutasid teenuse kallist hinda. Tegemist oli lahtise küsimusega, millele sai oma sõnadega vastata. Olulisima põhjusena, miks jäetakse inimeste poolt õigusabi küsimata, toodi välja erinevaid vastusevariante ning nii mitmedki vastajatest märkisid rohkem kui ühe põhjuse. Vastustest kokku 77-l korral leiti, et inimesed ei pöördu õigusabi saamiseks kuhugi seetõttu, et nad peavad teenust kalliks. Sealjuures oli vastajaid, kes leidsid, et õigusabi on mõeldud vaid rikastele ning üks inimene tõi välja veidi markantsema võrdluse enda tunnitasu kohta („minu tunnitasu on 3,31, advokaatidel alates 100 eurost“). Vastajatest 23 leidsid, et mittepöördumise põhjuseks on see, et ei teata, millise instantsi poole peaks mingi küsimusega minema. Küsitletutest 9 arvasid põhjuseks olevat pigem teadmatust ja hirmu, sest

⁷⁴ K. Inselberg. Majanduspolitseid kasutatakse tasuta õigusabi saamiseks. Arvutivõrgus: <http://www.e24.ee/1149084/majanduspolitseid-kasutatakse-tasuta-oigusabi-saamiseks/> (25.04.2013).

⁷⁵ Oikeusapuhjaus. Arvutivõrgus: <http://www.oikeus.fi/32542.htm> (07.05.2013).

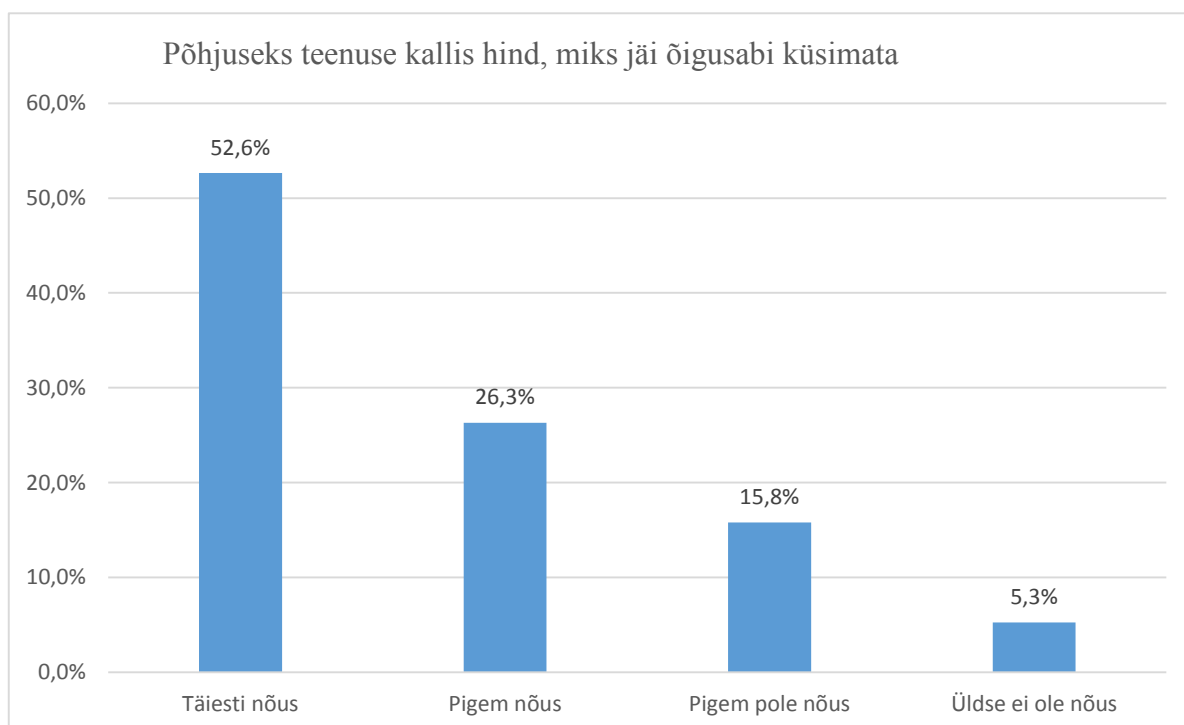
puudub eelnev kogemus, 8 respondenti märkisid ajakulu. Lisaks pakuti erinevate alustena välja veel: piinlikkust (3), usaldatava järjepidevuse puudumine (1), hea kogemuse puudumise tõttu ei olda kindlad allika usaldusväärsuses (1), ei teata tasuta võimalusi ega seda, kus oleks soodsam (3), eelarvamused (3), ei ole kindlad, et saavad oodatud tulemuse (2), oskamatus oma probleemidega tegeleda (3), ei olda teadlikud oma õigustest (1), ebakindlus (1), keeruline (2), inimlik rumalus (1), laiskus (2), anonüümsuse puudumine (1), äkki saab ilma küsimata läbi (1), julguse puudus (1), venelastel keele probleem (1), puudub usk (1), erinevas olukorras erinevad põhjused (1), hirm kohtute ees (1), ei teata, et probleemile on olemas lahendus (1).

Kuigi hinnang tuli anda selle kohta, miks inimesed üldiselt jätavad spetsialistilt abi küsimata, siis samaaegselt näitab see ka vastajate enda seisukohta ja hinnangut õigusabi kättesaadavusele. Vastustest võib välja lugeda üldist ebakindlust ja ka teadmiste vähesust antud valdkonna kohta.

Ka on näiteks venekeelsel elanikkonnal oluliselt raskem leida sobivat nõustamisviisi. Kui uus riigi õigusabi veebiportaal on ka vene keeles kättesaadav, siis paraku näiteks juristaitab.ee on vaid eestikeelne. Päris ilma tasuta õigusabita venekeelne elanikkond siiski ei ole, sest korraldatud õigusabipäevadel on olnud võimalik nõu saada ka nende oma emakeeles.

Lisaks oli palju neid vastajaid, kes olid teenust liiga kalliks pidades ka ise jätnud abi küsimata. (Vt joonis 6)

Joonis 6. Vastajate jagunemine õigusabiteenuse kalliks pidamise alusel

Arvestades eelnevalt väljatoodud üldist vähest teadlikkust tasuta õigusabist, ei tule selline vastajate jagunemine üllatusena. Paraku peegeldab see reaalselt olukorda, kus teenuse kättesaamatus võib olla põhjustatud puudulikust informatsioonist olemasolevate tasuta võimaluste kohta.

Inimesed leiavadki, et juriidiline abi oleneb palju materiaaletest vahenditest. Sellega, et õigusabi saamine sõltub kõige rohkem rahast, oli täiesti nõus 58,4% ja pigem nõus 36,6%. Õigusabi saamine üleüldiselt aga sõltub vastajate arvates väga erinevatest asjaoludest, kõige rohkem teadmistest, kust abi otsida ja kõige vähem õnnest. Antud küsimusele andsid vastuse 101 inimest ning täpsema ülevaate saab tabelist 6.

Tabel 6. Asjaolud, millest sõltub õigusabi saamine

Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus	Kokku
a) ...rahast?	58,4%	36,6%	5%	0%	100%
b)...tutvustest?	29,7%	50,5%	15,8%	4%	100%
c)...õnnest?	5,9%	25,7%	44,6%	23,8%	100%
d)...enda initsiatiivikusest?	52,5%	42,6%	5%	0%	100%
e)...suurest ajaressursist?	18,8%	46,5%	32,7%	2%	100%
f)...spetsialisti poole pöördumisest?	45,5%	47,5%	5,9%	1%	100%
g)...positsioonist ühiskonnas?	18,8%	33,7%	38,6%	8,9%	100%
h)...teadmistest, kust abi otsida?	67,3%	29,7%	3%	0%	100%

Ka antud tabelist ilmneb, et teadmised, kust abi otsida, on inimeste jaoks olulised. On selge, et ilma vajalike teadmisteta võib oma õiguste teostamine olla raskendatud. Mõnevõrra üllatav oli see, et ka tutvuste omamisel ja positsioonil ühiskonnas leiti olevat piisavalt suur mõju õigusabi saamisele. Üks tähtsamaid tegureid on inimeste arvates veel omaenda initsiatiivikus õigusabi leidmisel – tegelikult on ju selge, et ega keegi niisama õigusabi pakkuma ei tule ja oluline on ka ise natuke aktiivsust üles näidata.

Seda, et õigusabi peetakse kalliks näitab mõnevõrra ka see, et juriidiliste küsimuste korral oleks kõige vähem pöördujaid just advokaadi ja juristi poole – 51% ja 37% vastanutest kasutaks pigem muid võimalusi (Vt tabel 8). Samas oli huvitav see, et 63,5% respondentidest eelistaks õiguslastele küsimustele vastuseid leida pigem spetsialisti abi kasutades, kui iseseisvalt otsides (28,9%). Mõlemad variandid – nii iseseisvalt kui spetsialisti abi, oli märgitud 8 korral (7,4%). Nende hulgas, kes küsiks pigem abi spetsialistilt, oli protsentuaalselt rohkem aga neid, kes olid harvemini leidnud oma küsimustele vastuseid iseseisvalt. (Vt tabel 7).

Tabel 7. Vastuste leidmise eelistused võrrelduna iseseisvalt vastuse leidmise sagedusega

Iseseisvalt vastused leidnud Eelistab vastuseid leida	Alati	Enamasti	Mõnikord	Väga harva	Mitte kunagi	Kokku
Spetsialisti abi kasutades	1,5%	32,4%	45,6%	17,6%	2,9%	100%
Iseseisvalt	3,2%	67,8%	25,8%	3,2%	0%	100%
Mõlemad eelnevad variandid	0%	37,5%	25%	37,5%	0%	100%

See, mida reaalselt eelistatakse, näitab tegelikult suurt huvi professionaalse nõu kasutamise vastu. Ka tabelist 6 on näha, et tegelikult inimesed leiavad, et hea õigusabi saamine oleneb päris palju ka spetsialisti poole pöördumisest – täiesti nõus oli sellega 45,5% ja pigem nõus 47,5% vastajatest. On loomulik, et kõigepealt üritatakse vastuseid küsimustele leida iseseisvalt, kuid kui see ei õnnestu, peaks olema elementaarne, et on võimalus pöörduda õigusabi saamiseks professionaali poole.

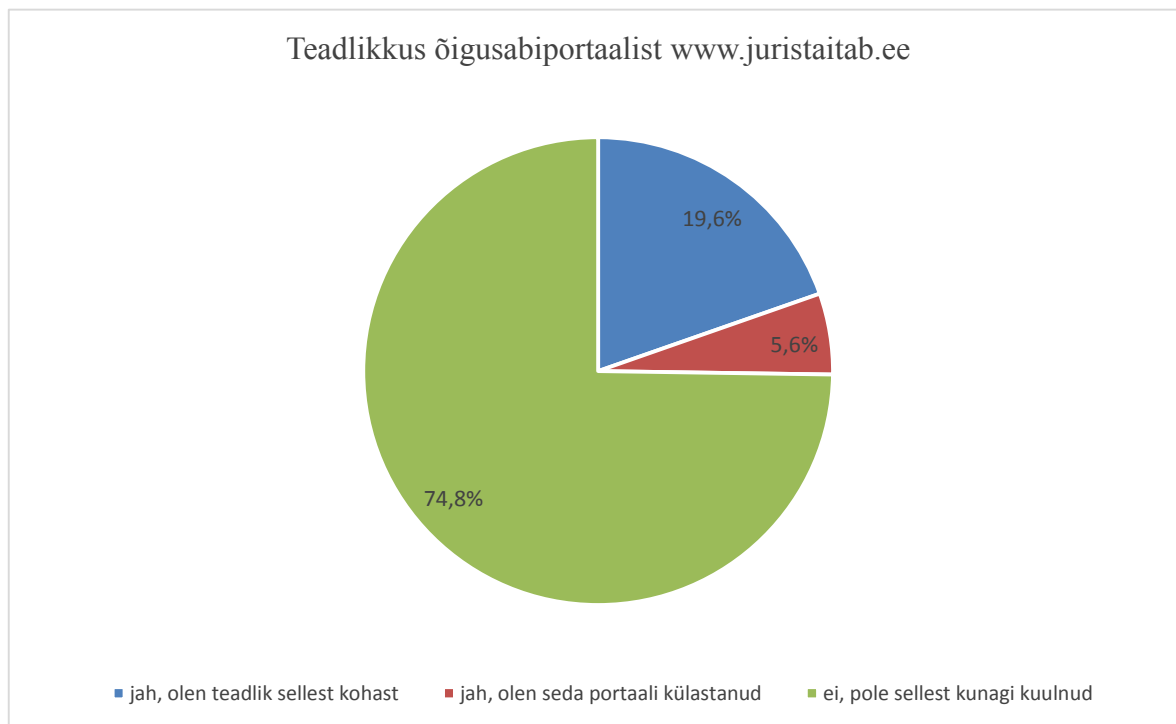
Kuigi Soome õigussüsteem erineb oluliselt Eesti omast, ei tähenda see, et neid kahte poleks võimalik võrrelda. Riigi palgal olev advokaat Soomes osutab õigusabi kõikides õigusküsimustes (sealhulgas nendes asjades, mida ei anta kohtusse). Näiteks tasuta võivad saada õigusabi üksikud inimesed, kelle kasutada olevad vahendid ühes kuus on 650 eurot või vähem, ja abikaasad, kellel kummalgi on vahendeid kasutada kuus 550 eurot või vähem ning sissetuleku kasvades tuleb hakata osaliselt õigusabi eest ka maksma⁷⁶.

Lisaks tuli anda vastus küsimusele, kas vastajad on kuulnud midagi õigusabiportaalist www.juristaitab.ee. Kuna õigusabiportaal www.juristaitab.ee on olnud üks suuremaid projekte, mis on tasuta õigusabi andmiseks käivitatud, siis tundus olevat asjakohane uurida, kas inimesed on teadlikud vastavast võimalusest. Kuna tegemist ei ole enam väga uue asjaga – portaal on töös juba 2011. aasta algusest – siis võiks eeldada, et inimesed on midagi antud kohast kuulnud. Tegelikult osutus tulemus üsna kesiseks – suurem osa vastajatest polnud sellisest võimalusest - saada veebikeskkonnas õigusabi - üldse teadlik ning veel vähem

⁷⁶ Õigusabi – Soome. Euroopa Justiitsvõrgustik tsiviil ja kaubandusasjades. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_fin_et.htm (06.05.2013).

inimesi oli seda külastanud. Vastused antud küsimusele kajastuvad joonisel 7.

Joonis 7. Inimeste teadlikkus õigusabiportaali www.juristaitab.ee olemasolust

Mõnevõrra üllatav oli vähene teadmine sellest portaalist ka seetõttu, et kõige rohkem märgiti küsimustele vastuste otsimise viisina just interneti, mis oleks justkui heaks eelduseks õigusabiportaali kasutamiseks. Samuti olevat seda kohta külastanud esimese poole aastaga 260 000 inimest⁷⁷. Kusjuures mingeid märkimisväärsed erinevusi ei ilmnenud nende vahel, kes teadsid antud portaalist ning kes mitte. Erinevuste puudumise põhjuseks võis olla ka see, et kuulnud oli sellest õigusabi saamise viisist suhteliselt vähe isikuid, et nende põhjal saaks mingeid põhjanevaid järeldusi teha

Õiguslastele küsimustele eelistataksegi kõige enam vastuseid otsida interneti kaudu, seda varianti kasutaks 86% vastanutest. Allikatest, kust respondendid otsivad vastuseid juriidilistele küsimustele, annab ülevaate tabel 8. Lisaks oli märgitud, et ka tasuta õigusabi andjate kohta oldi kõige enam teavet saadud just internetist (37% küsimusele vastanutest) (Vt. Joonis 6). Interneti pakuti rohkeimatel kordadel ka selleks kohaks, mille kaudu võiks teha teavitustööd tasuta õigusabi võimalustest. Vaid need, kes olid juba varem kasutanud õigusabiteenust, olid juriidilise nõustaja leidnud suuremalt jaolt sõbra/pereliikme kaudu (51,2%) ning internet oli märgitud info saamise allikana 32,6% juhtudest, mis sisuliselt on ka

⁷⁷ P. Talv (viide 25).

üsna suur protsent. Internetiühendus on muutunud üha igapäevasemaks. Statistikaameti andmetel oli 2012. aasta I kvartalis kodus internetiühendus kolmveerandil leibkondadest, mis on EL-i keskmisel tasemel. Eestis ei olnud 2012. aasta I kvartalis kunagi internetti kasutanud 19% elanikest, EL-is keskmiselt 23%. 16-74-aastastest elanikest oli internetti ja arvutit kasutanud 2012 aastal 78%⁷⁸. Sellest tulenevalt oleks suurele osale inimestest tasuta esmane õigusabi kättesaadav interneti teel just õigusabiportaali juristaitab.ee kaudu, seega võiks sellest kohast olla teadlik võimalikult palju inimesi. Sealt kaudu on lihtne esitada küsimus ja vastuse usaldusväärsuses ei pea kahtlema. Tavalisel inimesel, kel puudub õiguslane haridus, on muidu õigusabi osutaja pädevuse ja kvalifikatsiooni hindamine väga keeruline ning kaitsta saab end tõenäoliselt vaid ilmsete eksimuste vastu.

Tundub aga, et õigusabiportaal www.juristaitab.ee peaks olema oma eesmärgi arvestades veelgi lihtsamini internetis leitav, näiteks võiks link sellele asuda ka www.neti.ee kataloogis "õigus" all. Hetkel⁷⁹ sellist otselinki sinna lehele ei vii, mis on käesoleva töö autori arvates miinuseks, sest tegelikult on inimeste hulgas palju neid, kes erinevaid otsingumootoreid kasutada ei oska ning otsimine piirdubki www.neti.ee kataloogides pakutavaga. Samuti võiks otselink portaalile olla ka kõigis KOV kodulehtedel, näiteks on see olemas Narva linna www.narva.ee⁸⁰ lehel, kuid teistel pole valdavalt isegi viidet kasulike linkide all. Viitega eelnimetatud portaalile olid oma kodulehe varustanud vaid üksikud, näiteks Valgjärve vald⁸¹ ja Pärnu linn⁸². Seevastu näiteks tarbijakaitseameti portaali viiv link on enamuse valdade ja linnade kodulehtedel olemas. Seega võiks öelda, et Tarbijakaitseamet on teinud head tööd selleks, et nad oleksid vajadusel leitavamad. Tarbijateadlikkuse tõstmisele on viimastel aastatel üldse pööratud päris palju tähelepanu ning korraldatud ka selleteemalisi kampaaniaid, näiteks "tunne oma tarbijaõigusi". Enamasti on kohalike omavalitsuste veebilehtedel siiski olemas viide riigiportaali www.riik.ee lehele, mille kaudu saab ka [juristaitab.ee](http://www.juristaitab.ee) lehele minna, kuid seda samuti mitte kõigil. Väiksemates kohtades, nagu näiteks vallad, on oma koduleht üheks heaks informatsioonikandjaks, kuna sealtkaudu hoitakse end vallas toimuvaga kursis ning seega oleks kasulik selliselt ka muud vajalikku teavet jagada.

⁷⁸ M. Soiola. Kes, kus ja miks internetti kasutab. – Eesti Statistika kvartalikirj 1/2013. Statistikaamet: Tallinn 2013, lk 32-33.

⁷⁹ Hetkeseisu all mõeldakse kuupäeva 25.04.2013.

⁸⁰ Narva linn. Arvutivõrgus: www.narva.ee (25.04.2013).

⁸¹ Valgjärve vald. Arvutivõrgus: <http://www.valgjarve.ee/index.php?id=84> (25.04.2013).

⁸² Pärnu linn. Arvutivõrgus: <http://www.parnu.ee/index.php?id=2550> (25.04.2013).

Tabel 8. Allikad, kus otsitakse vastuseid õiguslastele küsimustele

Allikas	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem pole nõus	Üldse ei ole nõus	Kokku
a) ...internetist?	47%	39%	10%	4%	100%
b)...seadustest?	35%	42%	18%	5%	100%
c)...advokaadi abiga?	16%	33%	36%	15%	100%
d)...juristi abiga?	25%	38%	29%	8%	100%
e)...perega nõu pidades?	26%	46%	23%	5%	100%
f)...sõprade käest?	22%	42%	32%	4%	100%

Sellele küsimusele andis vastuse 100 inimest 107-st, 3 olid jättnud üldse vastamata ning 4 olid täitnud tabeli ebakorrektselt, mistõttu jäid nende vastused arvestamata. Üsna võrdselt olid eelistatud pere ja sõprade käest informatsiooni hankimine. Kõige vähem nimetati advokaadi abi ja sellele järgnes juristi käest nõu küsimine. Internet oli sellistes küsimustes populaarne infokanal juba ka 2007.aastal. Ka Soome õigusabist ülevaadet andvas uuringus toodi välja, et Internet on olulisim informatsiooni otsimise koht⁸³.

Eraldi võiks välja tuua veel selle, et väga paljud üritavad oma küsimustele vastuseid siiski leida ka seaduste pinnalt. Kuigi antud uuringus olid enamik rahvuse poolest eestlased, siis samas kerkib küsimus muukeelse elanikkonna õigusabiga varustamise pinnalt – nt kuigi venelasi on kolmandik kogu Eesti rahvaarvust, siis hetkel on olukord selline, et vene keeles saab seadusi lugeda vaid raha eest. Põhjusena on justiitsministeerium toonud välja rahapuuduse. Kuni 2006. aastani avaldati venekeelseid õigusakte ka Riigi Teataja venekeelses väljaandes, kuid tänapäeval on Riigi Teataja vaid interneti teel kättesaadav ja seda paraku inglise ja eesti keeles. Mõni seadus tõlgitakse vene keelde ainult siis, kui ministeeriumid sellise tellimuse esitavad.⁸⁴ Õiguskeel on tavakeelest keerukam, vajab lugemisel keskendumist ning võib probleeme tekitada ka emakeeles, rääkimata siis võõrkeelest. Arvestades venekeelse elanikkonna hulka, peaks Riigi Teataja lisaks inglise keelele olema

⁸³ H.Rosti, J.Niemi, M.Lasola (viide 72), lk 18.

⁸⁴ H. Rudi. Venelased saavad emakeeles seadusi lugeda vaid raha eest. – Postimees 02.01.2012.

saadaval ka vene keeles seda vaatamata sellele, et riigikeeleks on eesti keel⁸⁵. Nii tagataks ka sellele osale rahvastikust ligipääs seadustele, praegu on see aga vaid näiline, sest on selge, et tasu eest tavainimene seadusi lugema ei hakka.

Küsitlusest tuleb välja, et 75,7% respondentidest peab vajalikuks, et tehtaks rohkem teavitustööd erinevate õigusabi saamise võimaluste koht. Lisaks näiteks 60,6% (täiesti nõus 39,5% ja pigem nõus 21,1%) respondentidest märkis, et on ise loobunud abi saamiseks kuhugi pöördumisest seetõttu, et nad ei tea, kelle käest minna küsima oma probleemidele lahendust. (Vt tabel 5). Samuti leidis suur osa vastajaid, et inimesed jätaavad õigusabi tihtipeale küsimata just sel põhjusel, et neil puuduvad teadmised selle kohta, kes ja kus peaks neid nõustama. Autori arvates on üheks probleemiks Eestis järjepidevuse ja stabiilsuse puudumine tasuta õigusabi andmises. Üheks halvaks näiteks on kindlasti see, et tasuta nõustamine on korraldatud projektipõhiselt. Puudub kindlus, kuna ja kes seda inimestele annab.

Küsimusele, milline oleks siis vastajate arvates parim viis informatsiooni saamiseks, anti palju erinevaid vastuseid. Ka siin oli tegemist lahtise küsimusega, millele sai oma sõnadega vastata. Kõige rohkem (25-l korral) nimetati internetti, eraldi oli veel mainitud 5-l juhul vastava portaali loomist (sh erapooletu internetiportal; portal, kus oleks võimalik tutvuda erinevate võimalustega; portal, kus oleks võimalik esitada kohe küsimus ja esimene vastus oleks tasuta ja hilisem teenuste hinnakiri üleval). Samas tuleb nentida, et vastav õigusabiportal www.juristaitab.ee näol on täiesti olemas, kuid paraku need vastajad seda sel hetkel ei teadnud. Lisaks veel nimetati 12 juhul raadios/tv-s teavitamist (sh telesaated nagu Foorum, uudised, intervjuud, toodi eraldi välja Tallinna TV, kus olevat infot selle kohta, millal saavad venekeelt kõnelevad inimesed õigusabi oma emakeeles). Teavituskampaaniat meedias märgiti 12 korral (sh mainiti sotsiaalmeediat, mille puhul kahjuks puudus antud mõiste sisuline seletus), samuti seda, kui tasuta abi korras on mõni kaasus lahenduse saanud, võiks meedia sellest teada anda. Artikleid ajalehtedes ja ajakirjades pandi kirja 13 juhul (sh mainiti rubriike ajalehtedes, kus selgitatakse üldhuvitavaid õigusprobleeme, õigusabi firmade poolt sponsoreeritavaid õigusabi kaasuseid). Lisaks said ära märgitud veel järgmised võimalused: reklaam erinevates infoallikates (2), koolitused (1), juhendid, olukorra kirjeldused, kus on samm-sammult protsess lahti kirjutatud (1), infovoldikud, milliste küsimustega kuhu pöörduda, mõned lahendatud näited (4), posti teel, sest paljudel inimestel, eriti maapiirkondades, pole internetti (1), reklaamid kaubanduskeskustes, tänavate reklaamtahvritel (1), tuttava juristi käest (1), teave omavalitsustes ja teistes avalikes asutustes (1), printreklaam

⁸⁵ T. Vaher. Seadused tuleb tõlkida vene keelde. – Päevaleht. 11.04.2012.

(1), infovoldik „abiks tartlasele“ (2), omavalitsuste juures võiks olla spetsialist, kes suunab kuhu vaja (1), rohkem infot Tarbija24-s (1), loengud koolides (1), kampaaniad (3), kuskil küsimuste esitamise koht, kust saab pädeva, mitte üldise vastuse (1). Nagu eelnevast nähtub, oli vastajatel väga palju erinevaid ettepanekuid, kuidas ja millisel viisil võiks teave üldsuseni jõuda. Siinkirjutaja arvates on enamik neist asjakohased ja reaalselt teostatavad võimalused.

Eesti inimeste õigusteadlikkuse kohta tehti justiitsministeeriumi poolt uuring 2007. aastal ning siis uuriti, millised on isikute teadmised põhiõigustest, kuidas otsitakse teavet ja milline on teabe kättesaadavus. Ka tookord leiti lõpptulemusena, et tuleks teha rohkem teavitustööd ning info peaks olema kättesaadavam.⁸⁶ Uus „Õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018“ seab samuti eesmärgiks, et õigusteadlikkuse hindamine tuleks muuta regulaarseks ja samuti tuleb leida võimalusi selle parandamiseks. Rohkem puudutab see kahjuks küll õigusakte ja õigusinfot, mitte aga teadlikkust õigusabi saamisest⁸⁷.

Kõige viimasena oli võimalik vastajatel antud teemal veel midagi lisada, kui nad seda soovivad. Sellist võimalust kasutas kaks respondenti. Toodi välja, et edulugusid võiks rohkem esile tuua, mis annavad infot ja julgust ning suurendavad usaldust ning et õigusabi võiks olla kättesaadavam, konkreetsem, selle tasu suurus konkreetne ja tööressursina (tasuta õigusabi) võiks kasutada tudengeid, kes sellest kogemusi saaksid.

⁸⁶ K. Lattik. Uku-Mats Peedusk. Eesti elanike õigusteadlikkuse uuringust. Justiitsministeerium. 14.02.2008. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/33695> (26.04.2013).

⁸⁷ Õiguspoliitika arengusuunad 2018 – RT III, 07.03.2011, 1.

Kokkuvõte

Õigussuhted inimeste vahel on muutunud järjest keerukamaks ning seega on aina enam saanud oluliseks õigusabi, selle kättesaadavus. Kuid mitte kõigil pole võimalik seda endale tulenevalt materiaalsete vahendite vähesusest lubada. Vähemkindlustatud elanikkond võib kogeda tõsiseid raskusi asjakohase õigusabi leidmisel. Samas peaks õigusabi olema kättesaadav igaühele, kel selle järele vajadus tekib. Majanduslikult raskel ajal on riigi toetus inimestele väga tähtis. Riigil on põhiseadusest tulenevalt kohustus tagada kõigile juurdepääs kohtusse ning sellest tulenevalt on oluline, et õiguskord näeks ette võimaluse saada tasuta õigusabi, sest selle puudumisel rikub seadusandja üldist kohtutee garantiid tegevusetusega.

Riigi ja ka mitmesuguste teiste organisatsioonide toel on küll loodud erinevaid viise tasuta õigusabi saamiseks, kuid käesoleva töö aluseks sai püstitatud hüpotees, et inimeste teadlikkus neist loodud võimalustest on tegelikult väike. Et leida sellele väitele kinnitust viidi läbi empiiriline uuring, mille käigus oli vaja selgitada välja, millised on inimeste teadmised õigusnõu saamisest.

Pea igal aastal avaldatakse artikleid, kus puuduta takse õigusabi kättesaadavusega seotud probleeme ning ka 2007. aasta õigusteadlikkuse uuringus leiti, et inimeste üldist teadlikkust tuleb tõsta, kuid tegelikult näib, et väga palju pole siiski tehtud sellel suunal, et inimeste teadmised tõepoolest antud valdkonnas suureneksid.

Võib väita, et ühiskonnas on õigusabist loodud kuvand kui millestki kallist ja kättesaamatust. Ka uurimuses tuli välja, et enamik peab õigusteenuse hinda liiga kõrgeks ning mitmedki on jätnud oma küsimustega spetsialisti poole pöördumata just eelnimetatud põhjusel. Samas on Eestis hetkel võimalik saada nii mitmelgi moel asjakohast nõu ka tasuta. Õigusabi kättesaadavuse peamiseks takistavaks teguriks võib pidada selle teenuse kallist hinda ning väheseid teadmisi tasuta nõustamise variantidest. Samuti ei teata tihtipeale isegi seda, kuhu ja kelle poole peaks oma probleemidega pöörduma. Seost võis näha hinnangutes oma teadmiste leida vajadusel juriidilist abi ja hinnangutes, mis anti oma võimalustele saada õigusabi. Need, kes olid kindlamad oma teadmistes, hindasid ka oma võimalused tunduvalt paremaks. Paremaid teadmisi omasid kõrgema hariduse ja sealjuures ka suurema sissetulekuga inimesed. Seega on haavatavam see elanikkonna osa, kel väiksem sissetulek ja haridustase. Samuti leiti, et õigusabi saamine sõltub kõige rohkem teadmistest, kust seda abi otsida. Võib vaid oletada, kui paljud probleemid saaksid õigeaegselt lahendatud, kui abivajajatel oleks olemas vastav asjakohane teave. Samas on selge, et ka abivajaja ise peab

näitama üles teatavat initsiatiivikut info otsimisel. Ei saa öelda, et tasuta õigusabi saamise võimalusi läbi erinevate organisatsioonide vähe oleks, kuid kogu süsteem on ebaefektiivne, kui ei teata olemasolevatest võimalustest. Seega tuleb suuremat rõhku panna teavitustegevusele. Kui inimene jääb temale olulise ja vajaliku abita ning tal puuduvad materiaalsed vahendid selle eest tasumiseks, soodustab see omakorda tema pettumust süsteemis ja ka riigis üldiselt. Kuna inimesed ammutavad infot erinevatest kanalitest, siis tuleks ka teavituskampanias sellele tähelepanu pöörata – hõlmatud võiks olla nii trükimeedia, televisioon, raadio ning postkasti jõudev informatsiooni sisaldav teatmik. Infovoldik näiteks võiks sisaldada kompleksset teavet selle kohta, kuidas mingitel juhtudel toimida, kuhu ja kelle poole pöörduda, millised on tasulised ja millised tasuta võimalused. Sellisel viisil jõutakse inimesteni üle kogu Eesti, ka nendeni, kel puudub interneti võimalus või kes veebist infot otsida ei oska. Vaid ühte kanalit kasutades ei jõua info nii paljudeni kui vaja, samas mitmekülgselt toetatud kampania saavutab suurema tõenäosusega oma eesmärgi. Ka antud uuringust tuli välja, et infot õigusabi saamise võimaluste kohta oodatakse väga erinevaid teid pidi. See, et inimene oskaks ja julgeks vajadusel minna abi küsima, et tal oleksid piisavad teadmised selle kohta, võiks olla elementaarne.

Arvestades seda, kuivõrd suur hulk inimestest kasutab igapäevaselt internetti, siis tasuta õigusnõu saamisel võiks õigusabiportaalil juristaitab.ee olla üsna kõrge kasutajate arv. Väga paljude jaoks oleks see kõige lihtsamini kättesaadav tasuta juriidilise abi saamise viis. Samas on internet tänapäeval täis kõikvõimalikku informatsiooni mille iganes kohta, kuid ka siin on omad varjuküljed – väga raske on selles infotulvas orienteeruda ning samas keeruline hinnata saadud teabe usaldusväärsust. Kuna aga suvalisest internetiportaalist usaldusväärse õigusnõu saamine on kaheldav, siis on oluline, et on olemas koht, kust inimene oma küsimusele saab tõesti ka asjakohase vastuse. Selles osas on õigusabiportaalil juristaitab.ee väga oluline tähtsus, esitades seal oma küsimuse saab ka kindel olla, et sellele vastavad tõesti ka oma ala spetsialistid. www.juristaitab.ee on töös juba 2011. aastast ning võiks arvata, et antud kohast on teadlik päris palju inimesi. Sellest tulenevalt ankeedi üks küsimustest puudutas konkreetselt ka seda õigusabi saamise võimalust. Küsitlusest tuli aga välja, et vastajatest 74.8% polnud üldse teadlik sellisest õiguslaste küsimuste esitamise viisist. Samas kõige rohkem kogus protsendipunkte internet kui küsimustele vastuste otsimise allikas. Kuigi internetis leiduv võib tunduda vägagi kättesaadav kõigile, siis tuleb arvestada, et kaugeltki mitte kõik ei oska kasutada vajalikke veebi otsingumootoreid ning piirduakse näiteks www.neti.ee lehel pakutavaga. Viide õigusabiportaalile www.juristaitab.ee peaks asuma ka www.neti.ee kataloogis "õigus" all, sest näiteks palju uuema riigi õigusabi portaali link

www.riigioigusabi.ee on seal oma koha juba leidnud. Samuti võiks end lingiga www.juristaitab.ee varustada ka kohalike omavalitsuste kodulehed, sest näiteks väiksemates kohtades on see üsna hea info edastamise viis.

Samas tuleb arvestada, et kõigile ei sobi nõustamine veebi vahendusel ning seega on nende inimeste jaoks vajalik suuline otsenõustamine. Näiteks on interneti teel kedagi nõustada raske, kui inimesel on probleeme riigikeele oskusega, ka sellele tuleks pöörata ehk rohkem tähelepanu. Kui näiteks riigi õigusabi veebiportaal on kättesaadav ka vene ja inglise keeles, siis www.juristaitab.ee vaid eestikeelsena. Lisaks vaadates kui suur osa vastanutest üritab oma vastuseid küsimustele leida ka seaduseid lugedes, siis ei tahaks uskuda, et venekeelne elanikkond erineks märkimisväärselt eestlastest. Ka siin on antud elanike grupp jäetud halvemasse positsiooni, sest seaduseid avaldatakse Riigi Teatajas ainult eesti keeles ja tõlgitakse vaid inglise keelde ja seda vaatamata sellele, et pea kolmandik Eestis elavatest isikutest räägib vene keelt. Teadaolevalt on aga seaduseid keeruline lugeda ja neist aru saada isegi neil, kes loevad neid oma emakeeles, võõrkeeles lugemisest rääkimata.

Probleemiks on järjepidevuse ja stabiilsuse puudumine tasuta õigusabi andmises. Paraku on tasuta abi andmine korraldatud justiitsministeeriumi poolt projektipõhiselt, mis omakorda tähendab, et igal aastal korraldatakse uus konkurss uute õigusnõustajate leidmiseks. Kui igal aastal peaks õigusteenuse pakkuja vahetuma, on abivajajatel keerulisem neid ka üles leida. Kuigi neist päevadest, kuna toimub näost näkku nõustamine abivajajatele, antakse teada näiteks kohalikes ajalehtedes, ei pruugi see olla piisav selleks, et jõuda kõigi abivajajateni. Samas on siiani toimuvad otsekohtumised juristiga olnud inimeste seas väga populaarsed, mis näitab omakorda, et vajadus selle järele on väga suur ja tõenäoliselt kõik, kes seda sooviksid õigusnõu saada ei mahugi. Lisaks kui vaadata, millistes linnades toimub tasuta õigusabi võimaldamine, siis on näha, et kaetud on vaid suuremad keskused. Arvestades ka seda, kui võrd kõrge on tasulise teenuse hind võrreldes näiteks keskmise palgaga, siis on selge, et paarist päevast kuus kõigi nõustamist vajajate inimeste jaoks ei jagu. Seega saab ka sellest järeldada, et hetkel esmase õigusnõustamise jaoks eraldatud summad ei ole piisavad, et katta ära tegelikku vajadust antud teenuse järele. Samas tuleb ka mõista, et riigi rahakott ei ole põhjatu, kuid arvestades neid tagajärgi, mis võivad kaasneda, kui isik vajadusel abi ei saa, tuleks ehk leida lisaraha antud valdkonna finantseerimiseks. Kuid siiski on siinkirjutaja arvates antud valdkond selgelt alarahastatud. See, et tasuta esmaseks õigusnõustamiseks on riigi poolt 2013. aastaks eraldatud vaid 110 000 eurot näitab iseenesest ka seda, et selle tähtsust inimestele tegelikult alahinnatakse. Võrreldes paljude muude valdkondadega, mida riigieelarvest finantseeritakse, on see konkreetne summa naeruväärselt väike. Lisaks tuleb ju

see summa veel jagada mitmete teenusepakkujate ja teenuste vahel. Riigi õigusabi, mida praegu võimaldatakse vaid kohtumenetluses, võiks laieneda ka õigusnõustamisele ning rahastamine võiks toimuda samas ulatuses, sest õigeaegne esmane nõustamine võib tegelikult ära hoida palju suuremaid kulusi tulevikus.

Eelnevast tulenevalt võiks väita, et tasuta õigusteenuse osutamine ei peaks olema korraldatud projektipõhiselt, mis hetkel ei ole kindlasti piisav, et riik saaks täita oma kohustust - milleks on õigusabi võimaldamine isikutele, kui neil puuduvad endil selleks vastavad materiaalsed võimalused. Kui hetkel näiteks riigi õigusabi andmine on advokaatide pärusmaa, siis miks mitte korraldada tasuta esmane õigusnõustamine läbi Juristide Liidu, eraldades selleks iga-aastaselt teatud summa, millega viimane siis saab opereerida. Sellisel moel saaks kindlustada parema järjepidevuse, kui see hetkel on.

Uskumine, et õigusabiteenus on kallid ja samas vähene teadlikkus tasuta õigusabi saamise võimalustest võivad lõppkokkuvõttes tingida selle, et inimene ei lähegi probleemide korral abi otsima, kuna leiab, et see on tema jaoks niikuinii kättesaamatu.

Legal aid opportunities in today's Estonia

Abstract

Legal aid should be available to everyone who has a need for it. The state has a rather big role in guaranteeing it, for as the Estonian Constitution gives everyone the right to turn to court in order to protect their freedom and rights. People from lower economical or social position may undergo serious difficulties in using their rights. However, state's efficient legal aid and legal counselling may significantly contribute to eliminating these obstacles. When legal aid is not attainable enough, it might mean unsolved problems for the people: in order to realize the rights, it is necessary to be aware of the opportunities offered to protect these rights. The hypothesis of this work is that the Estonian people have little knowledge about the opportunities for getting free legal aid.

In Estonia it is possible to obtain free legal aid through several different organisations. In addition, primary legal counselling for underprivileged people is currently one of the priorities for the Ministry of Justice, which is also reflected in the ministry's budget – 110 000 euros is considered for legal aid in 2013. In 2011 the Ministry of Justice in association with Estonian Lawyer's Association created a free legal aid portal www.juristaitab.ee. It is also possible to get legal aid through Estonian Union for Child Welfare, Estonian Chamber of Disabled People and several other organizations. Tartu and Tallinn's law students provide free legal aid seasonally for years now. In addition to previous opportunities, in specific fields, legal aid is also offered by governmental departments. Paid legal aid is a classic professional practice for lawyer's and legal aid offices. In addition to them, notaries are also given the right to practice legal counselling outside their occupational activities.

State's legal aid means that in legal proceedings, a person is represented and advised by a lawyer who's appointed by the Estonian Bar Association. However, state's legal aid is not always free – it may be given without any liability for compensation or with partial or full liability for compensation.

A questionnaire survey was used among randomly picked respondents as a sociological method of data collection. Survey was answered by 107 people, who gave answers to 26 questions. It was carried out between 31 March- 15 April in 2013. The largest part in this study was formed by people in working-age and most respondents were among people whose disposable income per family member were between 321-500 euros, they formed a total of 39,3%, the

least were those whose income was less than 200 euros per month. The answers to the question, how would you evaluate your knowledge on where to find legal aid if necessary, diverged rather equally into two – 54.2% considered their knowledge to be very good or rather good and 45.8% assessed it to be rather bad or bad. Those who considered their knowledge to be better, also generally found that their own opportunities to obtain legal aid is better. Thus, among those who considered their knowledge to be very good or rather good, 86.6% found their opportunities for legal aid to be very good or sufficient. In addition, among those who considered their knowledge to be better, a large number of people had higher education, constituting 63.8%. 80% of the respondents, who thought their opportunities for getting legal aid to be insufficient or bad, had incomes less than 500 euros per family member. Considering the relatively high price of legal aid, compared to the average level of wages, it is important that if needed, it is possible to get counselling without paying for it. Unfortunately, it comes out from the given study that barely more than a half (58.9%) of the respondents had even heard about the free legal aid possibilities. Among those who did not know about the free legal aid opportunities, 81.8% thought that people do not turn to anyone with their problems because they think it is too expensive. That legal aid is considered to be expensive is somewhat shown by the fact, that in case of legal problems the smallest number of people would turn to an attorney or a lawyer – 51% and 37% of the respondents would rather use different possibilities. However, if possible, people would prefer the help of a specialist in finding solutions to their problems.

The respondents were also asked, if they had heard anything about the legal aid portal www.juristaitab.ee. As this portal has been one of the biggest projects that has been started in order to give free legal aid, then it seemed appropriate to find out if people have heard about this possibility. However, 74.8% of the respondents had not heard about it. Although, at the same time, internet was marked as the main source for finding answers to problems, which would seem as a good prerequisite to use this portal. Even though information in the internet seems available to all, it must be considered that not everyone can use all the necessary search engines, and for example are limited with the information given in www.neti.ee. A reference to the legal aid portal should stand in the catalogue of [neti.ee](http://www.neti.ee) under “law”, especially because a link to a newer legal aid portal www.riigioigusabi.ee has already found its place in there. Also the web-pages of local governments should provide a link to juristaitab.ee, for it is a good way to give information in smaller places. At the same time, attention should be given to the fact that it is difficult to give advice via the internet, if a person has problems with the

official language. For example, state's legal aid portal is also available in English and Russian, but juristaitab.ee is accessible only in Estonian.

The survey reveals that 75.7% of the respondents thinks that it would be necessary to give out more information about the opportunities of getting legal aid. The information campaign should also pay attention to the fact that people get information from different channels – it should cover print media, television, radio and the information booklet that arrives in the mailbox. In this way it is possible to reach people from all over Estonia, including those who do not have internet access or those who do not know how to find information from the web. By using only one channel, the information does not reach as many as necessary, while a diverse campaign is more likely to achieve its goal.

Granting of free aid is arranged project-based by the Ministry of Justice. If the legal service provider should change each year, it would be difficult for the people to find them when necessary. However, direct meetings with a lawyer have still been very popular, which in turn shows that there is a great need for it and probably a lot of people who would like to obtain legal aid are not able to get it. Therefore it can be concluded that the appropriate funds for primary counselling are not sufficient to cover the actual need, which in turn shows that this field is underfinanced. Although it must be understood that the country does not have indefinite funds, however, considering the consequences that may follow if a person cannot get help when needed, extra funds should be found in order to finance this field. Consequently, it could be stated that giving free legal aid should not be organized project-based, which is currently not sufficient enough for the country to fulfill its obligation – which is enabling legal aid for people, who lack financial means themselves.

Believing that the service is expensive and at the same time having little knowledge about the free opportunities, may all in all mean that a person would not seek for help in case of a problem, because the help seems unattainable.

Kirjanduse loetelu:

1. Council of Europe Committee of Ministers Resolution (78) 8 on legal aid and advice (Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 1978 at the 284th meeting of the Ministers' Deputies). Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=596380&SecMode=1&DocId=662254&Usage=2> (26.03.2013).
2. Eesti Advokatuur, pressiteade. Üle 18 800 inimese sai riigilt tasuta õigusabi. Eesti Päevaleht 11.01.2012; Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/online/ule-18-800-inimese-sai-riigilt-tasuta-oigusabi.d?id=63760248> (28.03.2013).
3. Eesti õigusteadlikkuse uuring. Õiguspoliitika osakond. Õigusloome ja õiguskeele talitus. Justiitsministeerium. Tallinn: 2007. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=30815/Eesti+elanike+%F5igusteadlikkuse+uuring.pdf> (29.04.2013).
4. Eesti Juristide Liit. Pressiteade: Õigusapteek jätkab tasuta õigusabi andmist Tallinnas ja Tartus. Arvutivõrgus: <http://www.juristideliit.ee/uus/index.php?page=625> (24.03.2013).
5. Euroopa Liit: Nice'leping, Euroopa Liidu Leping, Euroopa Ühenduse asutamisleping, Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Tallinn. Eesti Õigustõlke Keskus 2002.
6. Filippov, M. Täna tööd alustanud õigusapteegi ukse taga lookles järjekord. Postimees 03.04.2012. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/796494/tana-tood-alustanud-oigusapteegi-ukse-taga-lookles-jarjekord/> (24.03.2013).
7. Gustavson, G. Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu 2010. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1054/G%20Gustavson_juurdepaas_oigusemoistmisele.pdf (23.02.2013).
8. Ibrus, K. Masu on jätnud inimesed õigusabita. – Eesti Päevaleht 25.11.2011.
9. Inselberg, K. Majanduspolitseid kasutatakse tasuta õigusabi saamiseks. Arvutivõrgus: <http://www.e24.ee/1149084/majanduspolitseid-kasutatakse-tasuta-oigusabi-saamiseks/> (25.04.2013).
10. Justiitsministeeriumi arengukava 2012 – 2015, Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54324/Justiitsministeeriumi+arengukava+2012%26%238211%3B2015.pdf> (06.05.2013).
11. Justiitsministri käskkiri. Tallinn: 09.01.2013 nr 4. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57825/2013.+aastal+%F5igusabi+andmiseks+toetuse+taotlemine.pdf> (24.03.2013).

12. Kund, O. Eesti advokaatide arv ületas 800 piiri. – Postimees 22.02.2012.
13. Kutsar, D., Trumm, A. Vaesuse mõjud ja toimetulek vaesusega. – Vaesus Eestis. Kogumik. Statistikaamet, Tallinn 2010.
14. Laffranque, J. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? – Juridica I/2013.
15. Langemets, M. jt. Eesti keele seletav sõnaraamat 6, 2.tr. Eesti Keele Instituut. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn: 2009.
16. Lattik, K., Peedok, U.-M. Eesti elanike õigusteadlikkuse uuringust. Justiitsministeerium. 14.02.2008. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/33695> (26.04.2013).
17. Lastekaitseliit. Jätkub projekt "Hea nõu lastega peredele". 01.12.2011. Arvutivõrgus: <http://www.lastekaitseliit.ee/2011/12/jatkub-projekt-%E2%80%9Ehea-nou-lastega-peredele%E2%80%9C/> (25.03.2013).
18. Lastekaitseliit. Perede tasuta õigusnõustamine jõuab Skype'i teel Hiiumaale. Arvutivõrgus: <http://www.lastekaitseliit.ee/2013/02/perede-tasuta-oigusnoustamine-jouab-skype-i-teel-hiiumaale/> (25.03.2013).
19. Laur, V. Uues portaalis saab tasuta õigusnõu. Justiitsministeerium 28.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/53221> (24.03.2013).
20. Laurendt-Hanioja, A. Ülevaade rahvusvahelisest õigusabist 2010. aastal. Tallinn, Justiitsministeerium Kriminaalpoliitika osakond 2011. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54057/%DCleuvaade+rahvusvahelisest+%F5igusabist+2010.+aastal.pdf> (28.03.2013).
21. Lillsaar, M. Menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses, kohtupraktika analüüs. Tartu 2010, Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1033/Menetlusabi_tsiviilkohtumenetluses.pdf (02.04.2013).
22. Lutter, K. Märtsist septembrini on tasuta õigusnõustamist kasutanud rohkem kui 2000 inimest. Justiitsministeerium. 02.10.2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57305> (24.03.2013).
23. Lutter, K. 2013.aastal pakub riigi tellimusel tasuta õigusnõustamist SA Õigusteenuste büroo. Justiitsministeerium. 30.04.2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/58291> (04.05.2013).
24. Pau, M. Tudengite tasuta õigusbüroo püsib hinnas. Tartu Postimees 02.11.2011. Arvutivõrgus: <http://www.tartupostimees.ee/620022/tudengite-tasuta-oigusburoo-pusib-hinnas/> (26.03.2013).
25. Rask, M. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2011. aasta kevadistungjärgul. Arvutivõrgus:

- http://www.riigikohus.ee/vfs/1114/1_Riigikohtu%20esimehe%20ettekanne%20riigikogule_09.pdf (16.03.2013).
26. Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on measures facilitating access to justice (Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1981 at its 68th Session). Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=599788&SecMode=1&DocId=671776&Usage=2> (16.03.2013).
27. Recommendation No. R (93)1 of the Committee of Ministers to Member States on effective access to the law and to justice for the very poor (Adopted by the Committee of Ministers on 8 January 1993 at the 484th meeting of the Ministers' Deputies), lk1; Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=576067&SecMode=1&DocId=606818&Usage=2> (26.04.2013).
28. Rosti, H., Niemi, J., Lasola, M. Legal aid and Legal Services in Finland. Research Report 237. Helsinki 25.06.2008. Arvutivõrgus: <http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIapptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=ntbmlz24xbnhwy.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1212930539999&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf> (06.05.2013).
29. Rudi, H. Venelased saavad emakeeles seadusi lugeda vaid raha eest. – Postimees 02.01.2012.
30. Soiela, M. Kes, kus ja miks internetti kasutab. – Eesti Statistika kvartalikirj 1/2013. Statistikaamet: Tallinn 2013.
31. Statistikaamet. Keskmise brutokuupalk ja brutotunnitasu, kvartal. 22. 02. 2013. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/36716> (25.04.2013).
32. Statistikaamet. Suhtelises vaesuses elas mullu iga kuues elanik. 19.12.2012 Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/64054> (26.04.2013).
33. Talv, P. Justiitministeeriumi rahvusvaheliste õigusabitaotluste arv kasvas aastaga 10%. Justiitministeerium. 10.04.2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/58205> (04.05.2013).
34. Talv, P. Tasuta õigusabiportaali juristaitab.ee on külastatud juba üle veerand miljoni korra. Justiitministeerium 19.01.2011. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/54348> (24.03.2013).
35. Talv, P. Tasuta õiguslase nõustamise pakkujad on selgunud. Justiitministeerium 14.03.2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/56477> (24.03.2013).
36. Talv, P. Rahvusvaheline õigusabikoostöö järjest kasvab. Justiitministeerium. 02.05.2012.

- Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/56682> (28.03.2013).
37. Teavituspriikjekt „Inimõiguste kaitse ja õpetamine“. Lõppraport. Inimõiguste Instituut. Hill & Knowlton. Detsember 2002. Arvutivõrgus: <http://www.eihr.ee/wp/wp-content/uploads/2012/06/lopprawort.pdf> (03.05.2013).
38. Truuväli, E.J. jt. (toim). Eesti Vabariigi Põhiseadus Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2008.
39. Tööinspektsioon. Eelmisel aastal vähenes töövaidluste arv tänu majandusedule. 06.02.2012. Arvutivõrgus: http://www.ti.ee/index.php?article_id=2064&page=54&action=article& (27.03.2013).
40. Vaher, T. Seadused tuleb tõlkida vene keelde. – Päevaleht. 11.04.2012.
41. Voltenberg, K. Riigi õigusabi korraldamisest uutal alustel. Kokkuvõtted 2010. aastast. – R. Teeveer jt. (toim) Kohtute aastaraamat 2010. Tallinn.

Kasutatud normatiivmaterjal

42. Advokatuuriseadus – RT I 2001, 36, 201; RT I, 14.03.2011, 25.
43. Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.
44. Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline krimiaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon - RT II 2004, 16, 69.
45. Euroopa Nõukogu 27.01.2003.a direktiiv 2003/8/EÜ millega parandatakse õiguskaitse kättesaadavust piiriüleste vaidluste korral, kehtestades sellistes vaidlustes antava tasuta õigusabi kohta ühised miinimumeeskirjad. - Euroopa Liidu Teataja L 026 31/01/2003.
46. Individuaalse töövaidluse lahendamise seadus – RT I 1996, 3, 57; RT I, 30.06.2011, 5.
47. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II 1996, 11, 34; RT II 2010, 14, 54
48. Notariaadiseadus – RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 8
49. Notari tasu seadus – RT I 1996, 23, 456; RT I, 14.03.2011, 47.
50. Riigi õigusabi seadus – RT I 2004, 56, 403; RT I, 28.12.2011, 16.
51. Tarbijakaitse seadus – RT I 2004, 13, 86; RT I 2007, 56, 375.
52. Töötasu alammäära kehtestamine - RT I, 11.01.2013, 7.
53. Õigusabi taotluste edastamise Euroopa kokkuleppe ratifitseerimise seadus - RT II 1998, 40, 95.
54. Õiguspoliitika arengusuunad 2018 – RT III, 07.03.2011, 1.

Kasutatud kohtulahendid

55. The European Court of Human Rights, Kaba v Türgi 01.03.2011 1236/05.

56. European Court of Human Rights, Kreuz v. Poland, 19.06.2001, 28249/95 p53-54.

Muud allikad

57. Eesti Pensionäride Ühenduste Liit. Arvutivõrgus: <http://www.eakad.ee/tasuta-oigusabi/> (26.03.2013).

58. Elva linn. Arvutivõrgus: <http://elva.kovtp.ee/et/volanoustamine1> (25.03.2013).

59. Infokataloogid. Arvutivõrgus: www.1188.ee, www.1182.ww, www.arikataloog.ee (24.03.2013).

60. Narva linn. Arvutivõrgus: www.narva.ee, http://www.narva.ee/ee/linnakodanikule/linnaalitsus,_ametid,_osakonnad,_teenistused/sotsiaalabiamet/page:2488 (25.03.2013).

61. Notarite Koda. Arvutivõrgus: www.notar.ee; <http://www.notar.ee/396>, <http://www.notar.ee/19765> (27.03.2013).

62. Oikeusapuhjaus. Arvutivõrgus: <http://www.oikeus.fi/32542.htm> (07.05.2013).

63. Põlva linn. Arvutivõrgus: <http://www.polva.ee/sotsiaalteenused> (25.03.2013).

64. Pärnu linn. Arvutivõrgus: <http://www.parnu.ee/index.php?id=2550> (25.03.2013).

65. Rakvere linn. Arvutivõrgus: <http://rakvere.kovtp.ee/et/tasuta-oigusabi> (26.03.2013).

66. Riigi Õigusabi. Arvutivõrgus: www.riigioigusabi.ee. <http://www.riigioigusabi.ee/kordumakippuvad-kysimused#Mis-on-riigi-igusabi> (29.03.2013).

67. Tartu linn. Arvutivõrgus: https://www.tartu.ee/?lang_id=1&menu_id=2&page_id=4381 (25.03.2013).

68. Tartu Linna Pensionäride Organisatsioon. Arvutivõrgus: „Kodukotus“ <http://www.hot.ee/kkotus/index.html> (26.03.2013).

69. Tartu Ülikooli Kliinikum/ Naistekliinik. Arvutivõrgus: <http://www.kliinikum.ee/naistekliinik/juristi-nouanne> (26.03.2013).

70. Valgjärve vald. Arvutivõrgus: <http://www.valgiarve.ee/index.php?id=84> (25.04.2013).

71. Õigusabi – Soome. Euroopa Justiitsvõrgustik tsiviil ja kaubandusajades. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_fin_et.htm (06.05.2013).

Lisa 1. Küsimustik ja vastuste kokkuvõte

Lp uuringus osaleja!

Olen Tartu Ülikooli õigusteaduskonna viimase aasta üliõpilane ning uurin lõputöö raames inimeste teadlikkust õigusabi saamise võimalustest Eestis. Seoses sellega palun Teie abi, et analüüsida inimeste teadmisi õigusabi võimaluste kohta ning olen väga tänulik, kui leiate aega küsitluslehe täitmiseks.

Küsimustiku täitmine võtab aega ligikaudu 10 minutit. Teie vastused on konfidentsiaalsed ja anonüümsed ning neid kasutatakse vaid üldistatud kujul ja statistiliselt töödelduna ainult antud lõputöö kirjutamisel.

Vastates tõmmake ring ümber õige vastusevariandi numbrile, lahtise küsimuse puhul kirjutage vastus selleks ettenähtud joonele.

Olen Teile juba ette tänulik abi eest!

Küsimustikule andsid vastuse 107 inimest.

1. Teie sugu:

a) mees 36 (35,5%)

b) naine 69 (64,5%)

Kokku vastajaid 107

2. Teie vanus: ____ aastat

18-25	9 (8,4%)
26-35	39 (36,4%)
36-45	33 (30,8%)
46-55	19 (17,8%)
56-65	5 (4,7%)
66-75	2 (1,9%)

Kokku vastajaid 107

3. Teie rahvus: _____

eesti	105 (98,1%)
vene	2 (1,9%)

Kokku vastajaid 107

4. Kas Te:

- a) õpite 11
- b) töötate 98
- c) olete kodune 3
- d) pensionil 2
- e) töötu 1
- f) muu, palun täpsustage _____

a) õpite	3 (2,8%)
b) töötate	90 (84,1%)
c) olete kodune	3 (2,8%)
d) pensionil	2 (1,9%)
e) töötu	1 (0,9%)
f) muu	8 (7,5%)
Õppimine + töötamine	

Kokku vastajaid 107, vastuseid 115 (tööga hõivatutest 8 tegelesid lisaks ka õppimisega)

5. Milline on Teie haridustase?

- a) algharidus
- b) põhiharidus
- c) keskharidus
- d) kesk-eri või kutseharidus
- e) kõrgharidus

a) algharidus	0
b) põhiharidus	2 (1,9%)
c) keskharidus	35 (32,7%)
d) kesk-eri või kutseharidus	18 (16,8%)
e) kõrgharidus	52 (48,6%)

Kokku vastajaid 107

6. Kui suur on keskmine Teie pere sissetulek ühe inimese kohta (viimase 3 kuu näitel)?

_____ eurot

Kuni 200	6 (5,6%)
201-320	16 (15%)
321-500	42 (39,3%)
501-500	15 (14%)
701-1000	18 (16,8%)
Üle 1000	10 (9,3%)

Kokku vastajaid 107

7. Kas olete vajanud mingis küsimuses õigusnõustamist?

a) jah 36 (33,6%)

b) ei (palun jätkake vastamist küsimusega 11) 71 (66,4%)

jah	36 (33,6%)
ei	71 (66,4%)

Kokku vastajaid 107

8. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis kelle poole Te pöördusite õigusnõu saamiseks? (Palun kirjutage)_____

Advokaat (12);

jurist (21) (sh töövaidluskomisjoni jurist 1, ettevõtte jurist 2, Eesti Maksumaksjate Liidu jurist 1);

notar (2);

tudengite õigusabi (2);

vastava ala spetsialist (1);

Kokku vastajaid 36, vastuseid 38

9. Kuidas leidsite info õigusabi osutaja kohta?

a) sõbra/pereliikme soovitus

b) internet

c) ajaleht/ajakiri

d) televisioon/raadio

e) tööandja

f) muu (palun täpsustada) _____

(politsei, vallaametnik, omaenese tarkus)

a) sõbra/pereliikme soovitus	22 (51,2%)
b) internet	14 (32,6%)
c) ajaleht/ajakiri	1 (2,3%)
d) televisioon/raadio	0
e) tööandja	3 (7%)
f) muu (politsei, vallaametnik, omaenese tarkus)	3 (7%)

Kokku vastuseid 43

10. Kas saite oma juriidilisele probleemile õigusabi osutaja abiga lahenduse?

a) jah

b) ei

a) jah	34 (94,4%)
b) ei	2 (5,6%)

Kokku vastajaid 36

11. Kas eelistate leida oma õiguslastele küsimustele vastuseid

a) iseseisvalt?

b) spetsialisti poole pöördudes?

a) iseseisvalt?	31 (29%)
b) spetsialisti poole pöördudes?	68 (63,6%)
mõlemad variandid	8 (7,5%)

Kokku vastajaid 107

12. Kuidas Te hindate oma teadmisi leida vajaduse korral juriidilist abi?

- a) väga hea
- b) pigem hea
- c) pigem halb
- d) halb

a) väga hea	3 (2,8%)
b) pigem hea	55 (51,4%)
c) pigem halb	43 (40,2%)
d) halb	6 (5,6%)

Kokku vastajaid 107

13. Kas nõustute väitega, et tekkinud õiguslastele küsimustele otsite vastuseid

Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem pole nõus	Üldse ei ole nõus
a) ...internetist?	47 (47%)	39 (39%)	10 (10%)	4 (4%)
b)...seadustest?	35 (35%)	42 (42%)	18 (18%)	5 (5%)
c)...advokaadi abiga?	16 (16%)	33 (33%)	36 (36%)	15 (15%)
d)...juristi abiga?	25 (25%)	38 (38%)	29 (29%)	8 (8%)
e)...perega nõu pidades?	26 (26%)	46 (46%)	23 (23%)	5 (5%)
f)...sõprade käest?	22 (22%)	42 (42%)	32 (32%)	4 (4%)
g)...muu (palun täpsustada)	0	0	0	0

Kokku vastajaid 100

14. Kas olete enda hinnangul oma õiguslasele küsimusele iseseisvalt lahenduse leidnud?

- a) alati
- b) enamasti
- c) mõnikord
- d) väga harva
- e) mitte kunagi

a) alati	2 (1,9%)
b) enamasti	46 (43%)
c) mõnikord	46 (43%)
d) väga harva	16 (15%)
e) mitte kunagi	2 (1,9%)

Kokku vastajaid 107

15. Kas olete olnud olukorras, kus pole oma probleemiga kuhugile pöördunud?

- a) jah, _____ korda
b) ei

a) jah	38 (35,5%)
b) ei	69 (64,5%)

Kokku vastajaid 107

16. Kas nõustute väitega, et pole pöördunud õigusabi saamiseks spetsialisti poole sellepärast et ...

Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem pole nõus	Üldse ei ole nõus
a) ...ei tea täpselt, kelle poole pöörduda	15 (39,5%)	8 (21,1%)	10 (26,3%)	5 (13,2%)
b) ...see on liiga kallis	20 (52,6%)	10 (26,3%)	6 (15,8%)	2 (5,3%)
c) ...võtab palju aega	9 (23,7%)	15 (39,5%)	10 (26,3%)	4 (10,5%)
d) ... puudub usk vastuse saamiseks	1 (2,6%)	11 (28,9%)	20 (52,6%)	6 (15,8%)
e) ... ei ole tahtnud oma probleeme avalikustada	3 (7,9%)	12 (31,6%)	18 (47,4%)	5 (13,2%)
f) ... ei ole tahtnud teisi tülitada oma küsimustega	2 (5,3%)	10 (26,3%)	15 (39,5%)	11 (28,9%)
g) ...on piinlik	1 (2,6%)	8 (21,1%)	14 (36,8%)	15 (39,5%)
h) ...saan ise hakkama	4 (10,5%)	17 (44,7%)	10 (26,3%)	7 (18,4%)
i) ... muu põhjus (milline?)_____	0	0	0	0

Kokku vastajaid 38

**17. Mis on Teie arvates olulisim põhjus, miks inimesed jätavad õigusabi küsimata?
(Palun kirjutage)**

Teenus on kallis (77) (sh nimetati, et õigusabi on mõeldud vaid rikastele ning „minu tunnitasu on 3,31, advokaatidel alates 100 eurost“);
ei teata, kelle poole peaks pöörduma (23);
teadmatust ja hirm, sest puudub eelnev kogemus (9);
ajakulu (8);
piinlikkust (3);
usaldatava järjepidevuse puudumine (1);
hea kogemuse puudumise tõttu ei olda kindlad allika usaldusväärsuses (1);
ei teata tasuta võimalusi ega seda, kus oleks soodsam (3);
eelarvamused (3);
ei ole kindlad, et saavad oodatud tulemuse (2);
oskamatus oma probleemidega tegeleda (3);
ei olda teadlikud oma õigustest (1);
ebakindlus (1);
keeruline (2);
inimlik rumalus (1);
laiskus (2);
anonüümsuse puudumine (1);
äkki saab ilma küsimata läbi (1);
julguse puudus (1);
venelastel keele probleem (1);
puudub usk (1);
erinevas olukorras erinevad põhjused (1);
hirm kohtute ees (1);
ei teata, et probleemile on olemas lahendus (1);

Kokku vastajaid 102, vastuseid 148

18. Kuidas hindate Te ise oma võimalusi saada vajadusel õigusabiteenust?

- a) väga heaks
- b) piisavaks

- c) ebapiisavaks
d) halvaks, sest _____

a) väga heaks	6 (5,6%)
b) piisavaks	61 (57%)
c) ebapiisavaks	37 (34,6%)
d) halvaks, sest - see on kallid (2) - ei tea kuhu pöörduda (1)	3 (2,8%)

Kokku vastajaid 107

19. Kas Teie arvates oleks tarvilik teha rohkem teavitustööd õigusabi saamise võimaluste kohta?

- a) jah
ei) ei, teavet on piisavalt

a) jah	81 (75,7%)
ei) ei, teavet on piisavalt	26 (24,3%)

Kokku vastajaid 107

20. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis milline oleks Teie arvates parim viis teabe saamiseks õigusabi võimaluste kohta?

Internet (25) (5-1 juhul mainiti vastava portaali loomist (sh erapooletu internetiportaal; portaal, kus oleks võimalik tutvuda erinevate võimalustega; portaal, kus oleks võimalik esitada kohe küsimus ja esimene vastus oleks tasuta ja hilisem teenuste hinnakiri üleval);
raadios/tv-s teavitamist (12) (sh telesaated nagu Foorum, uudised, intervjuud, Tallinna TV, kus olevat infot selle kohta, millal saavad venekeelt kõnelevad inimesed õigusabi oma emakeeles).
teavituskampaaniat meedias (12) (sh mainiti [sotsiaalse meedia](#)), samuti seda, kui tasuta abi korras on mõni kaasus lahenduse saanud, võiks meedia sellest teada anda;
Artiklid ajalehtedes ja ajakirjades (13) (sh mainiti rubriike ajalehtedes, kus selgitatakse

üldhuvitavaid õigusprobleeme, õigusabi firmade poolt sponsoreeritavaid õigusabi kaasuseid).
 reklaam erinevates infoallikates (2);
 koolitused (1);
 juhendid, olukorra kirjeldused, kus on samm-sammult protsess lahti kirjutatud (1);
 infovoldikud, milliste küsimustega kuhu pöörduda, mõned lahendatud näited (4);
 posti teel, sest paljudel inimestel, eriti maapiirkondades, pole internetti (1);
 reklaamid kaubanduskeskustes, tänavate reklaamtahvlitel (1);
 tuttava juristi käest (1);
 teave omavalitsustes ja teistes avalikes asutustes (1);
 printreklaam (1);
 infovoldik „abiks tartlasele“ (2);
 omavalitsuste juures võiks olla spetsialist, kes suunab kuhu vaja (1);
 rohkem infot Tarbija24-s (1);
 loengud koolides (1);
 kampaaniad (3);
 kuskil küsimuste esitamise koht, kust saab pädeva, mitte üldise vastuse (1);

Kokku vastajaid 69, vastuseid 84

21. Kas Te olete kuulnud tasuta õigusabi saamise võimalustest?

- a) jah
- b) ei

a) jah	63 (58,9%)
b) ei	44 (41,1%)

Kokku vastajaid 107

22. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis millistest tasuta õigusabi saamise võimalustest olete kuulnud? Palun nimetage.

Üliõpilaste poolt antav õigusabi (35), (sh mainiti, et üliõpilased annavad abi kahjuks väga piiratud ajal);
 päevakeskus (1);

töövaidluskomisjoni jurist (3);
 tasuta juristiteenus TÜ kliinikumi naistenõuandlas (1);
 Õigusteenuste büroo juristidele on võimalik esitada kirjalik küsimus (1);
 õigusabi päevad (2);
 Lastekaitseliit (2);
 Maksumaksjate liit (1);
 õiguspatek (2);
 www.juristaitab.ee (1);
 riigi õigusabi (1);
 perevägivalla all kannatanutele antakse vajadusel abi (1);
 raadio (1);
 tarbijakaitse (1);
 Maalehes jurist vastab (1);
 Korteriomanike ühistu (1);
 linnavalitsuses saab osadel teemadel õigusabi (1);
 internet (5);
 et on tasuta võimalusest midagi kuulnud, kuid ei mäleta (3),

Kokku vastajaid 50, vastuseid 64

23. Millisest allikast olete saanud infot tasuta õigusabi osutaja kohta?

- a) sõbra/pereliikme soovitus
- b) internet
- c) ajaleht/ajakiri
- d) televisioon
- e) raadio
- f) tööandja
- g) muu (palun täpsustada) _____

a) sõbra/pereliikme soovitus	22 (18,5%)
b) internet	44 (37%)
c) ajaleht/ajakiri	22 (18,5%)
d) televisioon	19 (16%)

e) raadio	8 (6,7%)
f) tööandja	4 (3,4%)
g) muu (palun täpsustada)	0

Kokku vastuseid 119

24. Kas olete kuulnud õigusabiportaalist “www.juristaitab.ee”?

- a) jah, olen teadlik sellest kohast
- b) jah, olen seda portaali külastanud
- c) ei, pole sellest kunagi kuulnud

a) jah, olen teadlik sellest kohast	21 (19,6%)
b) jah, olen seda portaali külastanud	6 (5,6%)
c) ei, pole sellest kunagi kuulnud	80 (74,8%)

Kokku vastajaid 107

25. Kas nõustute väitega, et hea õigusabi saamine sõltub ...

Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem pole nõus	Üldse pole nõus
a) ...rahast?	59 (58,4%)	37 (36,6%)	5 (5%)	0
b) ...tutvustest?	30 (29,7%)	51 (50,5%)	16 (15,8%)	4 (4%)
c) ...õnnest?	6 (5,9%)	26 (25,7%)	45 (44,6%)	24 (23,8%)
d) ...enda initsiatiivikusest?	53 (52,5%)	43 (42,6%)	5 (5%)	0
e) ...suurest ajaressursist?	19 (18,8%)	47 (46,5%)	33 (32,7%)	2 (2%)
f) ...spetsialisti poole pöördumisest?	46 (45,5%)	48 (47,5%)	6 (5,9%)	1 (1%)
g) ...positsioonist ühiskonnas?	19 (18,8%)	34 (33,7%)	39 (38,6%)	9 (8,9%)
h) ...teadmistest, kust abi otsida?	68 (67,3%)	30 (29,7%)	3 (3%)	0
i) ... muu (palun täpsustada)?	0	0	0	0

Kokku vastajaid 101

26. Kui soovite veel antud teemal midagi lisada, siis tehke seda palun siin!

Edulugusid võiks rohkem esile tuua, mis annavad infot ja julgust ning suurendavad usaldust. Õigusabi võiks olla kättesaadavam, konkreetsem, selle tasu suurus konkreetne ja tööressursina (tasuta õigusabi) võiks kasutada tudengeid, kes sellest kogemusi saaksid.

Kokku vastajaid 2

Täna küsitluses osalemise ja aja pühendamise eest!

Lugupidamisega,

Kristel Vall

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kristel Vall (16.07.1981),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Õigusabi saamise võimalustest tänases Eestis, mille juhendaja on *dr iur* Silvia Kaugia,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.05.2013